

Днес в броя

Промени в учебните програми включват изкуствения интелект в обучението по всички предмети от III до XII клас

Красимир Вълчев, министър на образованието и науката, на среща с екипа на Международния център по математически науки в БАН: „Поздравления за всичко, което сте постигнали за толкова кратко време. Убеден съм, че това е основа за надграждане във времето, и вярвам, че ще има приемственост и последователност в подкрепата на инициативите ви“

Д-р инж. Даниел Денев, главен асистент в Шуменския университет: „Трябва да спечелиш доверието на един човек, за да може той да ти обърне внимание и да се вслушва в думите ти. Винаги първо гледам да разбера каква е тяхната гледна точка по даден въпрос. Когато се чувстват разбрани, те внимателно слушат информацията, която им давам“

Българска академия на науките
www.bas.bg

®

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 6 (1751) 12 – 18 февруари 2026 г. Година XXXV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,10 € / 2,15 лв.

Снимка БОР/Космадин Андонев/Start photo

Тервел Замфиров спечели бронзов медал в паралелния гигантски слалом в сноуборда на XXV зимни олимпийски игри в Милано – Кортина. При първото си участие в олимпиада той донесе отново отличие за България от подобен форум след 20-годишна пауза. Зад гърба си 21-годишният студент в Лесотехническият университет и в Националната спортна академия вече има и световна титла при мъжете, 4 златни медала при младежите до 23 години и първи места в Световните студентски игри и Европейския университетски шампионат

500 нови ресурсни кабинета подкрепят децата

Оборудвани са по два проекта на Министерството на образованието и науката

500 ресурсни кабинета са оборудвани с финансиране по проектите „Силен старт“ и „Успех за теб“ на Министерството на образованието и науката, съобщава Пресцентърът на МОН. Подкрепата за приобщаване на децата със специални образователни потребности, хронични заболявания и изявиени дарби включва и назначаване на специалисти – психолози, ресурсни учители, логопеди и др.

Благодарение на професионалната грижа и подходящата среда над 15 000 деца и ученици се включват пълноценно в образователния процес.

Кабинетите са обзаведени с необходимите материали и специфични ресурси за развитие на децата със специални потребности. Сензорните стаи пък поз-

воляват количеството и интензивността на сетивното изживяване да бъдат лесно контролирани и наблюдавани. Те са предназначени за справяне със стреса или за предоставяне на терапия за сензорна интеграция на ученици с предизвикателства при сензорната обработка.

Дейностите по проектите „Успех за теб“ и „Силен старт“ се изпълняват по Програма „Образование“ със средства от Европейския социален фонд. Оборудването на специализирани кабинети и осигуряването на специалисти са само част от мащабната подкрепа за приобщаване на децата и техните семейства към образователната система.

В рамките на петгодишния период финансирането по двата проекта е над 170 млн. евро.

Близо 800 000 евро получават детските градини за оборудване и дооборудване на сензорни стаи, а 337 са педагогическите специалисти – психолози, логопеди и ресурсни учители, осигуряващи допълнителна подкрепа по „Силен старт“.

Сензорната стая в ДГ „Липа“ в Стара Загора например е сред кабинетите, финансирани по проекта. Тя разполага със специални светлини, водна кула, аквариум, релефни акрилни огледала. За децата се грижат психолог, ерготерапевт и логопед, осигурени от Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващо образование. По проекта са назначени и помощник на учителя и помощник-възпитател.

На стр. 2

Въвеждам рамка на хорариума за ученици със специални потребности

Ще бъде въведена минимална рамка на общия учебен хорариум за учениците със специални образователни потребности, която да гарантира правото им на реален достъп до общообразователна подготовка и да предотврати непропорционалното редуциране на учебното време при изготвянето на индивидуални учебни планове. Това ще се случи с промени в Наредба № 4 от 2015 г. за учебния план, които са публикувани за обществено обсъждане.

В тях е заложено в индивидуалния учебен план на ученик със специални образователни потребности да се допуска намален брой учебни часове с не повече от 50% от общия брой часове, предвидени в училищния учебен план за раздел А и раздел Б (за задължителните и избираемите часове).

Причина за промяната е, че действащата нормативна уредба относно индивидуалния учебен план при ученици със специални образователни потребности допуска както изключване на цели учебни предмети от раздел А и/или Б, така и редуциране на учебното време по включените в плана предмети с до 50% в основната степен и до 70% в средната степен на образование.

„Очаква се предложеното изменение да доведе до ограничаване на практиките за изготвяне на индивидуални учебни планове с крайно нисък общ учебен хорариум“, пише в мотивите към предложението.

Друга промяна е свързана с прецизиране на условията, при които се допуска отсъствие на учебни предмети от раздел А и/или Б в индивидуалния учебен план на ученици със специални образователни потребности. Наред с изискването за медицински документ и препоръка на екипа за подкрепа за личностно развитие се въвежда изрично изискване тази препоръка да бъде мотивирана, както и решението да се взема след информирано съгласие на родителя.

Прави се и уточнението, че възможността в индивидуалните учебни планове за намален брой учебни часове по един, повече или по всички учебни предмети се отнася за ученици с изявиени дарби.

Предвижда се промените да влязат в сила от учебната 2026/2027 г. **АЗ·БУКИ**

„Не“ на насието

Дона МИТЕВА

Първото за България обучение по международен модел за превенция на училищния тормоз, се проведе в Бургас. То е част от световно призната инициатива, осъществявана в Европа, САЩ и Латинска Америка. Форумът бе воден от Кристел Шлепфер – швейцарски педагог и международен експерт в областта на превенцията, и д-р Вера Тодорова – зам.-директор на Департамента за повишаване на квалификацията на учителите към Тракийския университет. Програмата има за цел да подготви тренъори и ментори, които да прилагат ефективни стратегии за превенция и интервенция при тормоз и кибертормоз сред учениците.

Обучението бе организирано от Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към Община Бургас и Асоциация „Хайде“. В обучителната група бяха включени инспектори от Детската педагогическа стая към ОД на МВР, педагогически съветници и училищни психолози, които работят с деца, извършители и жертви на тормоз в училищна среда.

„Винаги е точният момент да се говори за тормоза. Понякога чувстваме, че той е дълбоко вкоренен в културата ни и именно за изкореняването на тази „култура“ трябва да се борим. Трябва да спрем да си затваряме очите и упорито да припомним основни принципи за поведение в обществото“, заяви зам.-кметът на Община Бургас Михаил Ненов, който е и председател на Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. По време на събитието той получи грамота от председателя на Асоциация „Хайде“ Валентина Тодорова за това, че Бургас е първият град в страната, който започва сътрудничество с организацията по този международен модел.

Двудневният курс включва задълбочена теория, интерактивни сесии и реални казуси. На финала участниците получиха международни сертификати Train the Trainer и достъп до материали и онлайн ресурси, които да им помогнат в работата.

„Кристел Шлепфер ни запозна с практики, които обясни в дълбочина, разясни и къде обикновено специалистите бъркат в подхода си към децата. Представи ни различното възприемане на едно и също послание, като промени дребни детайли в изказа. Подчерта колко е важно работещите с деца да овладяват различните конфликтни ситуации, без да накърняват достойнството на нито едно дете“, сподели впечатленията си в социалната мрежа Десислава Василева – секретар на Комисията. Тя подчерта също, че в Местната комисия са наясно, че положителни промени се постигат само с общи усилия и екипна работа на експерти от различни институции, които могат да помогнат на едно дете само когато си партнират, допълват се и работят заедно.

Снимка МКБППМН

500 нови ресурсни...

От стр.1

С работата на педагогическия екип в детската градина се запозна министърът на образованието и науката Красимир Вълчев, който разгледа сензорната стая и обучителните материали за безопасност на движението по пътищата, закупени със средства по национална програма на МОН.

За последните 6 години по модул „Площадки за обучение по безопасност на движението по пътищата“ от Програмата са осигурени условия за обучение по БДП в общо 2004 образователни институции.

По проект „Успех за теб“ общо 230 училища са създали или закупили допълнително оборудване на специализирани кабинети на стойност над 800 хил. евро. С подходяща техника и материали – за речеви упражнения, настолни логопедични игри, множество дървени и магнитни игри, както и други специфични ресурси, се подкрепят деца в риск, с хронични заболявания и изявиени дарби.

Специализирана помощ е осигурена за 10 554 ученици. Със средства от проекта са назначени 576 специалисти, сред които има 63 ресурсни учители, 116 логопеди и 109 психолози, както и други специалисти, в т.ч. помощник на учителя и друг персонал.

С новите ресурсни кабинети и оборудването за деца, които имат различни затруднения, се запозна и министър Красимир Вълчев при посещенията си в Шесто ОУ „Св. Никола“ и СУ „Васил Левски“ в Стара Загора.

В двете училища министър Вълчев посети също и нови многофункционални спортни площадки, изградени по програма на МОН. Той разгледа и новата спортна база в ОУ „Г. Райчев“. А в ПГ по компютърни науки и математическо моделиране „Минко Балкански“ пред него бяха представени резултатите от инвестициите в ново общежитие, зали и спортни терени. **Азбуки**

Снимка Пресцентър на МОН

STEM център и Център за хуманитарни науки с кабинети по БЕЛ и по английски език бяха открити в ОУ „Христо Смирненски“ в Момин проход. Гост на церемонията беше министър Красимир Вълчев. Само преди 5 години училището е застрашено от закриване заради липса на деца, но днес е удвоило броя на учениците си, показва все по-добри резултати на НВО, а материалната му база се развива, съобщава Пресцентърът на МОН. Директорът Юлиан Огачиян посочва, че в него се изучава религия православие в целия начален етап, като предметът се въвежда и в V клас

Неделните шко̀ла споделят практики

АБУЧ проведе уебинар за училищни ръководители от няколко държави

Сте́ла МАРИНОВА

Асоциацията на българските училища в чужбина (АБУЧ) проведе онлайн семинар за училищни ръководители, посветен на споделянето на добри практики и реални решения на предизвикателства, пред които са изправени неделните шко̀ла зад граница. В срещата на 8 февруари се включват 58 участници от различни държави.

Решението за нейното организиране е част от новата визия на Управителния съвет на АБУЧ за по-активно обединяване на членовете на Асоциацията и създаване на устойчиви пространства за професионален диалог.

„В практиката си виждаме, че българските училища в чужбина често се сблъскват със сходни предизвикателства, независимо от държавата, в която работят. Затова целта ни беше да създадем формат, в който колеги да могат да обменят опит, решения и работещи модели помежду си“, споделя за „Аз-буки“ говорителят на АБУЧ Симона Захариева.

Тя допълва, че това е първият, но не и последният онлайн семинар, който АБУЧ ще организира. „Уебинарът ясно показва, че нашата общност има нужда от такива формати. Вярваме, че чрез споделяне и съвместни усилия можем по-лесно да намираме решения. Поставихме основите на бъдещи тематични срещи, насочени към конкретни предизвикателства в работата на българските училища в чужбина“, посочи Захариева.

Темите и фокусът на уебинара са определени след анкета сред членовете на АБУЧ, проведена от Управителния съвет. В нея те посочват най-актуалните за тях въпроси и области, в които имат

нужда от подкрепа.

Онлайн семинарът няма лекционен характер. Замислен и осъществен е като пространство за поставяне на въпроси и казуси, споделяне на опит и добри практики и откровен разговор между колеги. „Благодарим специално на колегите, които приеха да се включат със споделяне на опит – това е израз на доверие, отговорност и професионална щедрост“, посочват организаторите.

Лекторите са практики – училищни ръководители и учители с опит по съответните теми, подбрани заради тяхната активност, експертиза и готовност да споделят работещи решения.

Онлайн срещата преминава в конструктивна атмосфера, с активно участие, задаване на въпроси и дискусии по всички теми. На тема „Управление на училищния екип и вътрешна организация. Изграждане на мотивиран и сплотен училищен екип“ говорят Зорница Гоган и Симона Захариева, а Ирина Владикова споделя практически опит.

„Фокусът беше поставен върху ролята на училищния ръководител като лидер, комуникатор и медиатор, върху значението на ясните процеси, предвидимостта, доверието и признанието към учителския екип. Бяха представени конкретни примери за работещи практики, които са особено полезни за по-млади училища и за колеги, които наскоро са поели ръководни функции“, обясняват организаторите.

Най-голям интерес и активност сред участниците предизвиква темата „Приобщаващо образование и работа с ученици със специални образователни потребности“, представена от Християна Трухчева. „Дискусията показва ясно,

че работата с ученици със специални образователни потребности е едно от най-големите и чувствителни предизвикателства за българските училища в чужбина и че съществува силна нужда от по-задълбочен и системен разговор в тази посока“, посочват от АБУЧ.

Друга тема е „Мотивация и задържане на учениците в прогимназиален и гимназиален етап“, по която опит споделят Нели Хаджийска, Здравка Момчева и Ирина Владикова. Те представят идеи и практики за ангажиране на по-големите ученици, изграждане на чувство за принадлежност към училищната общност и създаване на среда, в която учениците виждат смисъл да продължат обучението си по български език и култура.

По време на онлайн срещата Надежда Кула и Антония Мишева споделят опита си по темата „Извънкласни дейности и училищна общност“. Разговорът подчертава ролята на клубовете, проектите, празниците и събитията като ключов фактор за сплотяването на ученици, родители и учители и за изграждането на жива и активна училищна общност.

От Асоциацията изказват благодарност към всички участници за споделяния опит, откритостта и активното включване. „Уебинарът за училищни ръководители още веднъж показва, че предизвикателствата пред българските училища в чужбина са сходни, но също така сходни са и решенията, когато ги търсим заедно. Чухме реален опит, работещи практики и честни споделяния, които доказват, че силата на нашите училища е в общността, в екипите и в готовността да си помагаме“, посочват от Асоциацията.

Столична община разширява програми за деца и ученици

И тази година студенти ще заместят педагози в детски градини и ясли през летните месеци

Дияна КОЧЕВА

Столична община ще продължи и разшири през 2026 г. програмите „Учим се заедно“ и „Лятна грижа“, отговарят от общинската администрация на въпроси на в. „Аз-буки“.

Целта на Програма „Учим се заедно“ е студенти да проведат платени стажове в детски градини и ясли през юли и август, което ще позволи и гъвкавост при определяне графика на работата на образователните институции и на отпуските на персонала в тях. От Общината се надяват тази година да бъдат привлечени повече студенти, които да провеждат стажове, и да се увеличи броят на включените детски градини и ясли.

Общо 259 студенти са заявили желание да участват в първото издание на Програмата „Учим се заедно“ през лятото на 2025 г., като реално в стажовете са се включили близо 80 души, отчитат от Столична община. И отбелязват, че интересът от страна на директорите е бил по-голям от броя на проявилите желание студенти. Очакванията са, че през идващото лято броят на желаещите детски градини ще нарасне значително благодарение на добрия опит на техните колеги.

За 2026 г. вече е подписано споразумение между Столична община и Софийския университет, което предвижда съвместни действия за допълнителна мотивация на студентите да се включват в летни стажове.

В Програмата през 2025 г. можеха да участват студенти във II, III и IV курс от направленията „Предучилищна педагогика“, „Предучилищна

и начална педагогика“, „Социална педагогика“, „Неформално образование“, „Логопедия“, „Психология“ и „Педагогика“, както и студенти от медицински специалности, които са работили в яслени групи с деца със специфични здравни потребности.

Един от най-съществените резултати от Програма „Учим се заедно“ е, че част от стажантите вече са назначени на постоянен трудов договор. Към момента има информация за около 10 детски градини, които са назначили на постоянна работа значителна част от своите стажанти, уточняват от Столична община. Младите специалисти са се вписали бързо в екипите и са показали висока мотивация и ангажираност, като в много случаи са надминали очакванията.

„Можем да споделим само положителен опит от участието си в Програмата „Учим се заедно“, който със сигурност ни мотивира да се включим отново при възможност“, разказва за „Аз-буки“ директорката на 79. ДГ „Слънчице“ в София Калина Иванова. Тя е на мнение, че инициативата е полезна както за институциите, така и за студентите.

„За детската градина това е ценна подкрепа при организирането на полагаемите се отпуски на учителите, а за децата – възможност да се срещнат с различен стил и подход, което ги учи на адаптивност и обогатява всекидневното им“, посочва още тя.

Безспорно ползите за студентите също са налице. „Това е шанс още в процеса на обучение да разберат доколко професиията отговаря на техните представи, дали ще им носи

удовлетворение и дали я усещат като свое призвание“, обяснява Иванова.

В рамките на подбора в столичната детска градина избират две студентки, които още на събеседванията показват категорично желание за развитие именно в тази професия. „Изборът се оказа отличен – те бяха не просто млади и мотивирани, а истински вдъхновени, с ясно съзнание, че това е тяхна мечта и мисия“, посочва още директорката на 79. ДГ.

Столичната община планира и разширяване на програмата „Лятна грижа“ – занимални за ученици от I до IV клас през лятната ваканция. Тя е насочена към деца от 7- до 11-годишна възраст, които по закон не могат да остават без наблюдение от възрастен. За целите на Програмата се използват сградите, с които Общината разполага, като в случая това са и училищата, които предлагат много добри възможности, включително и за лятна грижа и занимания.

През 2025 г. Програмата „Лятна грижа“ се проведе пилотно и обхвана ограничен брой групи, но е получила изключително положителна обратна връзка от родители, учители и директори.

През тази година от Столична община се предвижда значително увеличаване на броя групи и училища, както и включване на студенти не само от педагогически специалности, но и от областта на изкуствата и спорта. Обмисля се и възможност студентите да бъдат наемани по заместване при необходимост, което да осигури по-голяма гъвкавост за системата и подкрепа за детските градини и училищата.

Кампания на Института за български език – БАН и в. „Аз-буки“

Що е то краудфъндинг?

***Кристияна СИМЕОНОВА**

Всички знаем, че основният проблем при започването на ново бизнес начинание е осигуряването на финансови средства. Днес постепенно придобива все по-широко разпространение една нова форма на финансиране. Това е т.нар. *групово финансиране* или *краудфъндинг* (англ. *crowdfunding* от *crowd* – ‘голям брой хора на едно място, тълпа’ и *funding* – ‘финансиране’). Той се изразява в набиране на средства от голям брой хора за подкрепа на конкретна идея, проект или кауза. Тези хора могат да дарят пари или да инвестират, като в замяна получават различни предимства. Методът е особено популярен за стартиращи фирми, творчески проекти, научни изследвания, благотворителност, общественополесни инициативи и пр. Все по-често в българските медии и в социалните мрежи се откриват употреби на този термин. Например: *При краудфъндинга не разчитаме на една институция или голям спонсор; Бавно и полета краудфъндингът навлезе и в България; Краудфъндинг за НПО – новият метод за финансиране на граждански каузи.*

Краудфъндингът се е развил в различни форми, всяка от които отговаря на специфични нужди и цели. Днес не само в Европа, но и в цял свят краудфъндингът е често използвана практика.

Чуждата дума *краудфъндинг* е термин. Морфологичната ѝ структура е характерна за английски език. На български съществителното име от мъжки род *краудфъндинг* няма множествено число и вместо него може да се използва съставният термин *групово финансиране*. Доколко ще се наложи чуждият термин или съставният български термин, в голяма степен зависи и от използването на тази практика в по-широк или по-тесен обхват.

**Д-р Кристияна Симеонова е доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.*

Бъдещето на Кюстендил повежда „Джамала“

Северина ДИМИТРОВА

Когато децата поведат традицията, празникът се превръща в урок по родолюбие. Така започна Националният маскараден фестивал „Джамала“ в Кюстендил – с пъстро празнично шествие от деца от детски градини и училища, които изпълниха града със звън на чанове, ярки носии и неподправено празнично настроение.

Красивите кукерски маски и детската енергия превърнаха дефилето в истински спектакъл, събрал аплодисментите на стотици жители и гости на града.

С особена гордост в шествието се включиха ученици и учители от ПМГ „Проф. Емануил Иванов“, които достойно представиха българските традиции и показаха, че народният дух е жив и силен в сърцата на младите. За тях участието в „Джамала“ е не просто празник, а споделено преживяване, което възпитава любов към фолклора, изгражда чувство за принадлежност и оставя трайни спомени.

Празничната атмосфера беше допълнена и от откриването на изложбата „Вдъхновени от Джамала“ в Регионалното управление на образованието – Кюстендил. Ученици от ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ подредиха живописна експозиция, вдъхновена от символиката и колорита на Фестивала. Коридорите на институцията оживяха с ярките образи на кукерски маски, пресъздадени чрез темпера, акварел, акрил и флумастер.

В продължение на цял месец под ръководството на Евгени Серафимов и Росица Стоилова децата работят с въображение и старание върху своите художествени интерпретации. Изложбата беше официално открита от началника на РУО – Кюстендил, Мая Стойчева.

Снимка Авторът

А младите творци получиха поздравления от кмета на община Кюстендил инж. Огнян Атанасов. Той определи инициативата като отлично начало за бъдещ тематичен конкурс, който да предхожда и допълва набиращия все по-голяма популярност фестивал „Джамала“.

С тези събития Фестивалът показва, че традицията не е само спомен от миналото, а живо знание, което се предава чрез образованието, творчеството и личния пример. Когато децата са в центъра на празника, „Джамала“ се превръща не просто във фестивал, а във вдъхновение за утре.

Да бъдем човечеци в дигиталния свят

„Български пощи“ обявяват началото на националния етап на 55-ия Международен епистоларен конкурс за млади хора на Всемирния пощенски съюз.

През 2026 г. темата е „Напиши писмо до приятел, като му обясниш защо човешката връзка е важна в дигиталния свят“.

Конкурсът цели да подобри грамотността чрез изкуството на писане на писма и насърчава участниците да усъвършенстват езиковите си умения. Съчинението трябва да бъде под формата на писмо. Писмата трябва да се придържат стриктно към темата и да не надхвърлят 800 думи.

В Конкурса могат да вземат участие деца на възраст от 9 до 15 години или навършили 16 години на или след 5 май 2026 г.

Крайният срок за изпращане на писма с получател РУ на „Български пощи“ е 20 март 2026 г.

Писмото, класирало се на първо място на национално ниво, ще бъде преведено и изпратено до Всемирния пощенски съюз. Авторите на първите три класирали се писма от националния етап ще бъдат отличени с предметни награди. За първо място – едногодишен абонамент за Storytel и таблет; за второ – едногодишен абонамент за Storytel и четец за книги; за трето – едногодишен абонамент за Storytel. *Аз-буки*

Използването на изкуствения интелект (ИИ) от учениците да бъде заложено във всички учебни предмети, за да натрупат умения, които ще им помогнат да си служат с него разумно и да усвоят компетентности за професиите на бъдещето. Това предлага Министерството на образованието и науката в публикуваните за обществено обсъждане до 6 март 2026 г. проекти за оптимизиране на обучението по общообразователната подготовка. Те предвиждат интегриране на съдържание, практическа работа и засилване на междупредметните връзки, благодарение на които учениците ще придобият ключови компетентности за работа с ИИ.

Промените засягат всички предмети от общообразователната подготовка от III до XII клас, с изключение на обучението по физическо възпитание и спорт. Необходимостта от тях произтича от новата среда, в която учениците учат, общуват и получават информация. Елементи, свързани с ИИ, присъстват и сега в обучението, но се предвижда те да се разширят и надградят в съответствие със съвременното развитие на технологиите.

Проектите, публикувани за обществено обсъждане, следват логиката, че ИИ се използва като средство за подкрепа и обогатяване на познавателния процес, а не като негов заместител. Водещият фактор в обучението остава учителят, който разширява ролята си на интелектуален наставник и навигатор в сложната информационна среда, отбелязват от МОН.

Предложенията са поредна стъпка в посока на цялостна и концептуална промяна, която да префокусира образователната система към функционалност на знанията, правейки ги приложими в реалния живот и за професиите на бъдещето. Ако бъдат утвърдени, измененията ще се прилагат от учебната 2026/2027 г., като учителите ще преминат обучението за работа със и чрез ИИ.

Както „Аз-буки“ съобщи, МОН вече публикува концепции за нови учебни програми по предмети, както и Визия за използването на ИИ в българското училищно образование, чието логично продължение са предложените изменения. Те акцентират върху насърчаване на критическото мислене и отговорното поведение в дигитална среда при стриктно съхраняване и развитие на базовите умения за четивна, математическа и научна грамотност.

Като следваща стъпка в посока на оптимизиране на образователната система в използването на ИИ, МОН ще публикува и предложения за промени в Държавния образователен стандарт за общообразователна подготовка.

Основи на дигиталната грамотност

По отношение на обучението по математика в проектите за промяна на учебните програми се отбелязва, че използването на софтуер с изкуствен интелект и добавена реалност може да подпомогне учениците при визуализиране, моделиране и проверка на задачи. Технологиите позволяват интерактивно изследване на фигури, зависимости и алгоритми, а прилагането им улеснява разбирането на основни понятия, развива логическото мислене и повишава мотивацията за учене.

Учителят може да включва изкуствен интелект или инструменти с добавена реалност в урочни единици за нови знания или за упражнения, проекти и практически дейности, като допълнителен ресурс за подкрепа и мотивиране на учениците.

Акцент при обучението е и осигуряването на възможност за използване на базови системи с изкуствен интелект за генериране на съдържание, симулации и визуализации.

В проекта за изменение на учебната програма по математика за III клас се отбелязва, че обучението по предмета поставя и основите на дигиталната грамотност и разбирането на изкуствения интелект. Чрез математическите концепции учениците се въвеждат в алгоритмичното мислене – умението да разбиват задачи на последователни стъпки, и в работата с данни – умението да откриват модели и зависимости.

Относно очакваните резултати в края на класа, свързани с познанието за ИИ, учени-

ците трябва да могат да представят първични данни в табличен вид с разбирането, че данните са „храната“ за него. Освен това трябва да разпознават повтарящи се модели в числови редици и геометрични фигури, да умеят да използват данни/числа по зададен критерий и да свързват алгоритъма за събиране с разбирането на следваната програма.

Темата за ИИ в III клас се развива и в предмета „Компютърно моделиране“, където учениците ще се запознават концептуално с него и с основните понятия в областта. Акцентът е върху усвояване на знания и умения за работа с дигитални устройства и с файлове, създаване на анимирани проекти чрез визуална среда за блоково програмиране и ИИ.

В резултат от учениците се очаква в края на III клас да могат да използват ИИ за търсене и отстраняване на грешки в проект, да създават изображения с негова помощ, да спазват безопасност при работа с ИИ и да разбират, че не трябва да предоставят лична информация при комуникация или работа във виртуална среда и ИИ.

В IV клас програмата по математика ще разширява свързването на математическите знания с принципите на ИИ, като акцентът се поставя върху логическото мислене и обработката на информация. Чрез работата с многоцифрени числа и геометрични фигури учениците започват да разбират как компютрите „виждат“ света (чрез координати и пиксели) и как вземат решения (чрез логически условия). Очаква се учениците да разбират принципа на условната логика („Ако..., то...“), която е в основата на вземането на решения от софтуера, и да придобият компетентности за проверка с ИИ на числови редици и на прости изчисления с помощта на учителя.

По „Компютърно моделиране“ от учениците се очаква да придобият компетентности за генериране на идеи с помощта на голям езиков модел, да използват ИИ за превод на текстове, за търсене, обработка и използване

на информация за решаване на даден проблем и за създаване на изображения.

В V клас в обучението по математика използването на ИИ или добавена реалност ще подпомага учениците да откриват приложението на знанието при решаването на конкретни житейски ситуации. Очаква се в края на класа те да могат да използват ИИ при решаването на задачи за най-малко общо кратно и най-малък общ делител или с негова помощ да генерират и сравняват примери за делимост. Те ще трябва да могат да сравняват с помощта на ИИ различни решения на приложни ситуации и казуси от всекидневието.

По „Компютърно моделиране и ИТ“ петокласниците ще формират основни умения за разпознаване и използване на технологии с ИИ, подпомагащи търсенето на информация, създаването на дигитални продукти, моделирането и критичната оценка на резултатите. В края на класа от тях се очаква да генерират отговор на писмо с помощта на ИИ, да го използват за търсене на информация в интернет, за създаване на аудио съдържание и графично изображение и за тяхното редактиране. Учениците трябва да могат да използват ИИ за създаване на код, за проверка на правописа на въведен текст, за дизайн, съдържание и подобрене на презентация. Освен това те ще трябва да разбират, че изкуственият интелект е необходимо да бъде използван любезно, честно и с уважение.

А по „Технологии и предприемачество“ децата ще учат как с помощта на ИИ да могат да изготвят варианти на личен бюджет.

В VI клас учениците ще използват ИИ за проверка на числови изрази и сравняване на решения, за генериране на примери за степени, оценка на стъпки при пресмятане и проверка на решения. С помощта на ИИ те ще трябва да могат да интерпретират диаграми и да обобщават зависимости, да създават и анализират диаграми в дигитална среда, да проверяват изчисления за лице и обем.

Знанията и уменията за работа с ИИ са интегрирани и в програмата по „Компютърно моделиране и ИТ“. В края на VI клас от учениците се очаква да познават мерните единици в големите езикови модели, да са запознати с етиката при използване на изображения, генерирани с ИИ, да създават с негова помощ кратка презентация или текстов документ, както и да използват уеб речник или ИИ за превод на текст.

Посочено е още, че за оценяване на индивидуалния напредък на ученика е възможно да се използват платформи с ИИ при спазване на правилата за защита на личните данни.

Изкуственият интелект намира място в програмата по „Технологии и предприемачество“ в VI клас, като се очаква учениците да могат да използват ИИ за оптимизиране на потреблението на електроенергия в дома и с негова помощ да изготвят и аргументират варианти на семеен бюджет.

В края на обучението си по математика в VII клас от учениците се очаква с помощта на ИИ да генерират примери за разлагане, проверка на числови стойности на изрази, оценка на коректност на решения и сравнение и тълкуване на предложения, дадени от ИИ.

По „Компютърно моделиране и ИТ“ учениците ще учат за връзката на програмирането и ИИ, ще се запознават и с принципите на автоматизацията и математическия фундамент на ИИ. Очаква се да могат да използват ИИ за подобряване и проверка на код, както и онлайн платформи с ИИ за създаване на видео и аудио съдържание. Ще трябва да разпознават съдържание в социалните мрежи, генерирано с ИИ, и да го проверяват.

По „Технологии и предприемачество“ ще се поощрява разработване на технически и виртуални проекти и представяне на мултимедийни продукти чрез използване на инструменти с ИИ. Учениците трябва да могат да използват ИИ за намиране и сравняване на информация при избор на подходящо об-

Изкуственият интелект в учебните програми:

От решаване на задачи разработване на отгори на глобални проблеми

Шестокласниците ще създават с негова помощ модели и за оптимално потребление на електроенергия у дома

Снимка Олег Попов

Използването на виртуални лаборатории и изкуствен интелект ще помага за обучението по редица предмети

ачи го говори

на семеен бюджет

разование и професия, както и да разработват виртуален проект на малка фирма.

В края на VIII клас се очаква учениците да могат да оценяват с помощта на ИИ логическата коректност на изчисления и решения, да генерират задачи за рационализиране на дроб и квадратни уравнения по зададени корени, както и да генерират рационални изрази за упражнения и да интерпретират геометрични зависимости с ИИ.

Програмата по „Информатика“ в VIII клас включва и изучаването на ИИ, а от учениците се очаква да познават видовете ИИ, да разбират ограниченията на големите езикови модели, да използват готови компоненти с ИИ и да тренират модел.

По „Технологии и предприемачество“ осмокласниците ще се учат да прилагат ИИ инструменти за анализ на индивидуалните интереси и умения и за изготвяне на личен кариерен профил. Ще трябва да могат чрез ИИ да визуализират и симулират икономически потоци и зависимости в опростен модел на пазарно взаимодействие.

Очакваните резултати от обучението по математика в IX клас включват и способност на учениците да генерират с помощта на ИИ примери на пермутации, вариации и комбинации, за системи линейни уравнения с две неизвестни и за системи от втора степен със зададени свойства.

В програмата по „Технологии и предприемачество“ е записано, че учениците трябва да могат да използват ИИ инструменти за анализ и оценка на интереси и учебни постижения и за определяне на пригодност към дадена професия. Очаква се с помощта на ИИ да анализират икономически данни, пазарни промени, разходи и тенденции.

В X клас обучението по математика включва компетентност за използване на ИИ за генериране на ирационални изрази и уравнения, проверка на коректност на преобразувания и генериране на задачи за редии и прогресии, свързани с практически казуси.

В края на обучението по математика в XI клас от учениците се очаква да генерират с ИИ тригонометрични задачи, ирационални изрази, да сравняват решението по стъпки на преобразуванията, както и да оценяват коректността на решения, представени от ИИ. Резултати от обучението по математика в XII клас пък включват и способност на учениците да генерират с ИИ показателни или логаритмични неравенства и техните решения и да го използват при решаване на екстремални задачи.

Влиянието на ИИ върху езика и културата

Промените в учебните програми по български език и литература предвиждат учениците да развият компетентности, като проверяват фактологичната коректност на получената от ИИ информация чрез съпоставка от други източници. Те ще се учат и да изследват влиянието на ИИ върху езика, културата и комуникацията.

Нов акцент в учебната програма в III клас например е използването на ИИ като партньор в творческия процес за генериране на идеи, синоними и варианти на текстови структури. Учениците ще започнат да развиват умения за формулиране на ясни и точни езикови инструкции (промптове)

към дигитални системи с цел подобряване на собствените си писмени работи или за генериране на изображение. Очаква се да могат да правят подробен писмен преразказ на кратък художествен повествователен текст, включително по план, генериран от ИИ. Третокласниците ще трябва да откриват разлики в подбора на думи за създаване на текстове от човек и от ИИ.

Учебната програма за IV клас по БЕЛ ще има роля в изграждането на връзка между традиционната и дигиталната грамотност. Тя допринася за изграждане на умения за критичен анализ и редактиране на текстове, като се набляга на авторската отговорност и етичното използване на информация. Учениците се учат да разграничават факти от измислица в дигитална среда и да използват ИИ за синтез на информация при подготовка на проекти. Възможна дейност е сравняване на стихотворение от известен автор и стихотворение по същата тема, написано от ИИ, и провеждане на дискусия „Къде чувстваме повече емоция и защо?“.

В V клас в програмата по български език се предлага ИИ да се прилага в две теми. Едната е свързана с участието в диалог, като учениците ще се учат как да задават на ИИ въпрос с цел намиране на информация и редактирането му в зависимост от получения отговор. Ще проверяват фактологичната коректност на получената информация чрез съпоставка с други източници. Другата тема е отговор на житейски въпрос. От петокласниците се очаква да създават в устна и в писмена форма текст, в който изразяват лична позиция по житейски проблем с подбрани подходящи аргументи, като това вече може да става и с подкрепата на ИИ.

В частта литература трансформиращият преразказ вече ще може да се създава не само самостоятелно, а и с подкрепата на ИИ. След това петокласниците ще правят проверка колко успешно са изпълнили задачата.

По български език в VI клас учениците ще откриват евентуално некоректно използване на информационен източник в научен текст, създаден с помощта на ИИ. Ще задават на ИИ научен въпрос с цел намиране на информация за изпълнение на комуникативна задача и ще проверяват коректността на получената информация.

В часовете по литература при създаването на характеристика на герой шестокласниците ще проверяват свое обяснение на мотивацията на герой за неговите действия с помощта на ИИ. С негова подкрепа или самостоятелно ще създават и сбит преразказ.

Кандидат-гимназистите в частта български език ще трябва да могат да съпоставят медий-

ни текстове на една и съща тема, създадени от човек и от ИИ, и да анализират разликите помежду им. Изкуственият интелект ще се прилага и при извличане и обработване на информация от медиен текст. Очаква се учениците да откриват манипулативни и/или непълни твърдения в медиен текст с помощта на ИИ. С негова подкрепа ще проверяват ориентираността си в темата на дискусия, ще използват различни начини на редактиране с цел постигане на правилност и уместност на изказа, ще оценяват сполучливостта на структурата на свой отговор на нравствен въпрос.

В частта литература седмокласниците ще изискват от ИИ контрааргумент на свой аргумент, с който да обосновават позицията си по поставен литературен въпрос, и съобразно отговора да преформулират своя аргумент. Критично ще оценяват валидността, надеждността и фактологичната коректност на получена от ИИ информация по относително сложен проблем. Ще използват мултимедия и ИИ симулация за създаване и представяне на изпълнение на изследователска задача. По време на заниманията си за разговорния стил осмокласниците ще трябва да се научат как да различават симулации на емпатия и човешки тон от страна на ИИ. Освен това ще възлагат на ИИ писане на електронно писмо и ще оптимизират поставената задача. Ще съпоставят свое и генерирано от ИИ електронно писмо.

По литература в VIII клас учениците ще трябва да подбират, извличат и обработват съобразно няколко критерия информация от различни източници – самостоятелно и с помощта на ИИ, и ще използват добавена реалност с цел изпълнение на конкретна задача. Тя може да бъде свързана с аргументиране на позиция по отличителна за епохата на Античността светогледна идея, с интерпретациите на сюжетите за грехопадението или драматизацията на „Хамлет“. След това ще оценяват критично резултатите, получени от ИИ. Той може да помогне и при формулирането на теза на есе по морален проблем, интерпретиран в изучен текст.

В IX клас в часовете по български език учениците ще структурират самостоятелно или с помощта на ИИ резюме от научен или медиен текст, като ще съпоставят резултатите, за да усъвършенстват уменията си. Ще възлагат на ИИ и писане на резюме и ще оптимизират задачата.

В IX клас работата с изкуствен интелект за часовете по литература също ще бъде насочена към работа с различни източници. Тогава обаче задачата, с която ще трябва да се справят учениците, ще е свързана с аргументиране на позиция по отличителна за епохата на Про-

свещението светогледна идея, с изработване на сценарий за филм по „Мадам Бовари“ или с проявления на модернизма в европейското изкуство.

В X клас се очаква учениците да могат да използват книги от електронни библиотеки и на други електронни източници, включително на ИИ, за изпълнение на комуникативна задача. Търсенето, извличането и обработката на информация с ИИ може да се прилага и при подготовката за публично изказване по граждански проблем. По литература с помощта на ИИ ще може да се анализират собствени и чужди есета по граждански проблем, както и за оценяване правилната употреба на изучавани литературни термини.

Сред заниманията по български език в XI клас е и възлагането на ИИ да създаде концепт на научен текст и оптимизиране на поставената задача. Ще се анализират собствен и генериран от ИИ концепт на научен текст. По същия начин учениците ще трябва да могат да създадат и реферат.

В XI клас работата с ИИ и добавена реалност в обучението по литература ще бъде насочена към изпълнението на изследователски проект, свързан с творческата история и критическата рецепция на „Бай Ганьо“, към конкретна интерактивна творческа задача, свързана с организиране и провеждане на дебат за обществото и властта, или с поставяне на сцена на „Балкански синдром“. В XI и в XII клас учениците ще работят по това да избират генерирани от ИИ или изработени от тях оригинални визуални и/или музикални илюстрации към текст.

На финала на своето средно образование в часовете по български език гимназистите ще знаят как да възлагат на ИИ да напише мотивационно писмо и да създаде библиография.

При работата с три литературни произведения в XII клас може да се използва помощта на ИИ за изпълнение на интерактивна задача. Тя може да е свързана с организиране и провеждане на дебат за вярата при изучаването на „Спасова могила“ на Елин Пелин, както и с филма „Балада за Георг Хених“. Зрелостниците ще имат за задача и да изпълнят изследователски проект, свързан с „Честен кръст“ на Б. Христов.

Симулации и ИИ

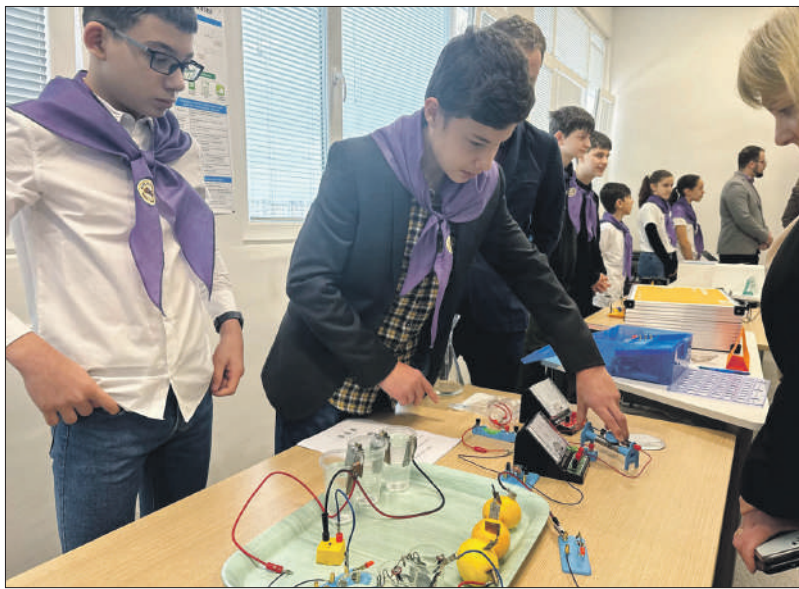
Изкуственият интелект ще се прилага и в часовете по природни науки – например в областта на физиката и астрономията. Още от V клас в часовете по „Човекът и природата“ учениците ще наблюдават, разпознават и описват физични явления и процеси с помощта на симулации, моделирани с изкуствен интелект. А от шестокласниците ще се очаква да описват движения, използвайки за онагледяване и платформи с виртуални симулации. По същия начин ще описват и условията за плаване и потъване на телата. Ще наблюдават, разпознават и описват електрични и магнитни явления и чрез симулации, моделирани с помощта на ИИ.

В VII клас възможностите за развитие на практически умения на учениците се разширяват с използването на виртуални лаборатории и инструменти на ИИ за симулации и обработка на данни с цел изграждане на умения за планиране и извършване на прости експерименти, измервания и обработване на данни и развиване на уменията да оценяват надеждността на генерирани с ИИ резултати.

Седмокласниците ще наблюдават и интерпретират симулации на оптични явления и процеси, включително моделирани с помощта на ИИ. Осмокласниците също ще могат да използват и ИИ за илюстрирането с примери на взаимодействието на телата или за преходите между състоянията на веществата в природата, бита и техниката. В IX клас анализ на графиката на зависимостта на тока от напрежението за омов проводник може да бъде осъществен и с инструментите на ИИ.

Десетокласниците също могат да използват виртуални лаборатории и инструментите на изкуствения интелект за графична интерпретация на данни. Например, за да обяснят поляризацията на диелектриците, да опишат принципа на действие на електромотор, на генератор на променливо напрежение, на ядрения синтез в звездите. Учениците могат да използват виртуални лаборатории с ИИ и за визуализация на процеси и явления в микро- и макросвета, които не могат да се наблюдават директно, както и за интерпретация на данни. **АЗ-БУКЪТ**

Снимка Пресцентър на МОН

С помощта на изкуствен интелект децата ще анализират и резултати от опити по физика

Социални и икономически ефекти от ИИ

Темата за изкуствения интелект намира място и в учебните програми по гражданско образование в XI и XII клас. В края на първия клас от втория гимназиален етап от учениците се очаква да разбират механизмите и социалните последици от Deepfake технологиите, да осъзнават необходимостта от отговорно поведение в дигитална среда, както и да могат да дискутират правата и отговорностите на човека при работата му с изкуствения интелект.

Бъдещите дванадесетокласници пък ще трябва да могат да анализират социалните и икономическите ефекти от изкуствения интелект, както и да разработват идеи за решения на актуални глобални проблеми, като използват и възможностите на изкуствения интелект.

Йоана Йорданова-Сойка е временно изпълняваща длъжността директор на Центъра за подкрепа за личностно развитие – Обединен детски комплекс, Перник, от октомври 2023 г. Тогава се пенсионира бившата директорка Татяна Китанова.

Йорданова-Сойка е кадър на ЦПЛР – ОДК, Перник. Завършва Националното училище за танцово изкуство в София, след това е балерина от трупата на Държавния музикален театър „Св. Македонски“. А преди три години приема поканата да се върне в Центъра като преподавател.

Зина СОКОЛОВА

Имам тежката задача да продължа чудесната мисия на ОДК. За мен, на първо място, това е храм на детските мечти, храм на изкуството. Самата аз съм възпитаник на школите по приложно изкуство и класически балет. Така този дом ми даде всъщност възможност да се реализирам в сферата на класическия балет“, казва Йоана Йорданова-Сойка.

Директорката подчертава, че за нея е прекрасно да съвместява и балета, и отговорната работа. А дейността в комплекса се развива добре – календарът на ОДК включва годишно над 150 изяви в страната и в чужбина. Художествените състави и школата по изобразително изкуство разнасят славата на родното творчество до всички краища на света.

В началото на тази учебна година детският хор „Родна песен“ се връща от Република Северна Македония с първа награда от международен фестивал на камерните хорове. С това силно начало започва творческият сезон. От две години хорът е и с нов ръководител – Томе Трендовски, амбициозен млад човек, както го описва директорката. Тя и колегите ѝ са убедени, че той ще поведе децата в правилна посока.

Диригент на народния хор е небезизвестната Марияна Янкулова.

„Децата имат наистина невероятната възможност да работят с такъв професионалист – казва Йоана Йорданова. Те участват всеки месец в конкурси и непрекъснато носят награди. Участват в регионални и национални фестивали. Народният хор е част и от детския ансамбъл „Граовче“, който също е с дълга история. Хореограф на ансамбъла е Владислава Владиславова, която работи с изключителен плам и отдаденост, като таланта на децата и пази духа на българския фолклор и традиции.

Възпитаниците на школата по спортни танци непрекъснато участват в състезания. През тази учебна година ще пътуват до Берлин за международно състезание. Школата също е с традиции, но и с нов млад преподавател – Надя Илиева, която продължава делото на своята баба Людмила Томова, като надгражда, осъвременява и обогатява дейността с млад дух и енергия.

Школата по класически балет е с над 60-годишна история. От известно време има тенденция да се поставят и спектакли, не само концерти. Така преди две години правят собствена интерпретация на балета „Лешникотрошката“, която жъне голям успех. С това се отбелязва и 70-годишнината от създаването на Обединения детски комплекс. Школата участва в репертоара на Общинския драматичен театър „Боян Дановски“ в Перник със съвместното представление „Цветята на малката Ида“, създадено през 2025 г.

Следваща школа, която развива активна дейност, е по изобразително и приложно изкуство, включваща живопис, графика, приложно изкуство. „Трима преподаватели работят отдадено с децата, защото в Перник наистина обичат да рисуват“, подчертава Йорданова. Много от колегите ѝ подготвят децата за кандидатстване в Националната художествена академия. Създател на школата в тогавашния Пионерски дом е художникът Иван Лазаров. Той е един от първите, чиито възпитаници печелят много награди. Днес в школите преподават Людмил Методиев, Марина Стоянова-Карамфилова и Милена Генадиева, които продължават да защитават високо ниво, професионализъм и отдаденост към работата.

„Радвам се, че това продължава – казва директорката. – Успехите им са големи,

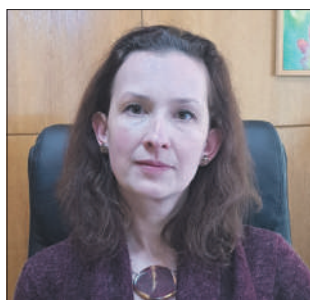
Храм на детските мечти

Размяна на местата в ЦПЛР – ОДК в Перник: художници пропяват, балерини рисуват, от клуба по народни танци танцуват спортни

Снимки: Светослав Николов

Всяка година за „Сурва“ се организират ателиета за изработване на маски

Йоана Йорданова-Сойка, директор

участват в много конкурси – национални и международни, правят прекрасни и уникални изложби. Най-малките обожават своите ръководители. Привечер в школите кипи от деца, които рисуват и творят, цари истинска творческа атмосфера. Радваме се, че нашите съграждани ни доверяват децата си, за да ги развиваме и докосваме до различни форми на изкуството. Не във всеки град могат да се предложат такива възможности и условия. Но тук има традиции, които се пазят и надграждат, защото това е истинско богатство. И това идва от родителите, които са били като деца тук и сега искат да доведат и своите деца при нас, което е прекрасно.“

Партньорството на Обединения детски комплекс с Община Перник дава възможност винаги да получават покани да бъдат част от общински мероприятия, концерти и събития. „Това е голямо признание и отговорност“, казва Йорданова-Сойка.

В ОДК има и школа по съвременен танц, която скоро ще навърши десет години. Школата по английски език е с традиции и е част

от Кеймбридж училищата. Много нейни възпитаници проявяват желание и се справят добре в състезанията на местно, регионално и национално ниво.

Многобройна е и актьорската школа. Желанието на децата да се занимават с театър, е голямо. От три години има нов преподавател. След пенсионирането на предишната ръководителка Ваня Михова школата поема Даниана Коева. Тя е млада актриса и режисьор, която работи с плам и ентузиазъм, прави много постановки и използва нестандартни техники на работа. Миналата година школата има три премиери и участия в доста фестивали, където печелят призови места.

Първата от трите нови постановки е „Небивала земя“ по „Питър Пан“ – спектакъл на сенки, много интересен и различен. Правят и интерпретация на „Тате, разкажи ми“ по „Приказки по телефона“ на Джани Родари. Този спектакъл е осветен с ултравиолетова светлина, което впечатлява публиката навсякъде, където децата имат възможност да го представят. Третата постановка се казва „Каша за душата, или Коледното джудже в бакалницата“ – едно семейно представление за избора, пред който сме изправени всеки ден.

Ръководителката на школата има опит и с куклена режисура и успява да съвместява драматичния театър с кукленото изкуство, както и похватите на уличния театър, елементи от който използва в представленията. Така, съчетавайки техники и методи на преподаване, успява да работи с децата върху цялостно им изграждане като актьори.

„С нея планираме тази година да направим едноседмичен младежки театрален маратон –

казва Йоана Йорданова-Сойка. – Да поканим и други школи от страната и да направим работилница, съчетана с обмяна на опит и представяне на театрални постановки.“ Като домакини на маратона, ще ползват и лятното кино на града, което предразполага за такива събития.

Вече три години поред екипът на ОДК – Перник, прави интерактивен форум на изкуствата за деца и от деца „Ние, вработените“. Миналата година представянето му е в Лятното кино в Перник. Идеята на този формат е да представи резултата от възможности и талант на възпитаниците на ОДК. Ползвайки различни методи и похвати, всяка година резултатите са все по-интересни. В последното издание на форума се разменят преподавателите на всяка от школите, за да работят в друга среда, но с обща идея и тема. Това води до нещо много хубаво.

„Художниците пропяха, балерините почнаха да рисуват, от клуба по народни танци затанцуваха спортни танци. Получи се цялостен спектакъл, който впечатли публиката, децата – също. Това им повлия много и отвори вратите на креативността им – казва директорката. – Решихме и тази година да работим в тази посока, но ще си отделим повече време, за да могат самите деца да навлязат в новата сфера и да покажат още повече възможности.“

Всяка година ОДК започва сезона с около 800 деца. Но нови желаещи се записват постоянно, така че броят им е около 1000 за цялата учебно-творческа година. С премирането на едносменен режим на работа на училищата всички дейности в комплекса се струват само във втората част на деня. Това създава известен проблем със залите, а заниманията са от 14,30 следобед до 19,00 часа. Помещенията стигат, но броят на децата е много голям.

Към ОДК – Перник, има и център за кариерно ориентиране. Екипът от специалисти активно работи в посока информираност на младите хора в ориентацията им къде да учат, накъде да се насочат след седми клас, след дванадесети клас. От центъра за кариерно ориентиране активно правят презентации, консултации, организират форуми за кандидатите след седми и дванадесети клас. Ясно е, че не всички ще станат художници, балерини, колкото и да им харесва. Така че ще трябва да избират друга професия. И екипът акцентира върху това да запознае децата с новите професии в днешно време.

Едно от предизвикателствата, с които трябва да се справят, е, разбира се, недостатъчният бюджет. Министърството на образованието и науката, както и Община Перник помагат с каквото могат, но парите никога не са достатъчни за високите цели и идеи, които има екипът на ОДК – Перник. Успяват да се справят благодарение на подкрепата на родители.

Всяка година ОДК е част и от Международния маскарден фестивал „Сурва“, който тази година чества 60-годишен юбилей. По традиция в ЦПЛР – ОДК се организират арт ателиета за деца в рамките на два поредни уикенда. Школата по народни танци се включва и в откриването на младежкото дефиле на „Сурвакариада“.

А от януари 2026 г. започва работа по съвместен проект с Юри Секулов – известен български аниматор, с когото ще направят поредица от кратки филмчета. Сценарият за тях се създава от деца в детската градина, а илюстрациите ще бъдат творение на децата от школата по изобразително изкуство и графика. Проектът е финансиран от Националния фонд „Култура“ и е с продължителност една година.

Съвременен танц „Черни лебеди“ в изпълнение на деца от балетна школа ИДА

Отборът на ОУ „Васил Левски“, който представя община Чирпан, демонстрира знания, умения, съобразителност и бързина за действия при земетресение, наводнение, пожар, химическа авария и оказване на първа долекарска помощ. Той се класира на четвърто място на областния етап на състезанието „Защита при бедствия, пожари и извънредни ситуации“ през май 2025 г., в което участват отбори от общините в област Стара Загора

Дуляна КОЧЕВА

Още с първите дни на реалното използване на новия STEM център, двата физкультурни салона и четирите спортни площадки се усети осезаема промяна. Тези инвестиции промениха не просто материалната база, а цялостния ритъм и дух на училището. Децата влизат в него с различно настроение, заредени с енергия и с ясно усещане, че тук ги очаква нещо интересно“, разказва за „Аз-буки“ директорът на ОУ „Васил Левски“ в Чирпан Киро Пенев.

Инвестираните средства в обновената среда са на стойност 129 101 евро и са осигурени по Националния план за възстановяване и устойчивост. Технологиите вече променят стандартните образователни модели, като въвеждат учениците в нова среда, която развива креативното мислене и повишава мотивацията за усвояване на повече знания и умения в направленията „Природни науки“ и „Математика и информатика“.

„Новият STEM център и спортната база дадоха на учениците пространства, където могат да се изразяват свободно, да откриват нови неща и да бъдат активни. И това неминуемо прави атмосферата в училище по-жива и по-близка до света, в който децата реално живеят“, посочва директорът. На мнение е, че за много от възпитаниците му спортът се е превърнал в начин да намерят своето място в училищната общност, да изградят самочувствие и да открият нови приятелства.

„В крайна сметка, тази инвестиция е инвестиция в детството на нашите ученици. Когато едно дете се чувства добре в училище, когато знае, че там има място за неговите интереси и способности, то израства по-уверено, по-отговорно и по-мотивирано. А именно това е нашата най-важна цел“, обобщава Пенев.

В съвременното образование със сигурност се променя и ролята на учителя. Той все по-често е ментор и партньор в учебния процес. „STEM центърът ни дава именно тази възможност – учителът да насочва, подкрепя и мотивира, а учениците да бъдат активните създатели на знания. Така училището отговаря на съвременните образователни тенденции и подготвя децата за свят, който изисква адаптивност, дигитална грамотност и умения за учене през целия живот“, посочва директорът.

Категоричен е, че STEM центърът не е само модерно оборудване, а философия на обучение. Той възпитава любопитство, увереност и желание за развитие – качества, които изграждат основата на едно успешно и осъзнато поколение.

Инвестиция в бъдещето

ОУ „Васил Левски“ в Чирпан съчетава STEM среда и модерна спортна база

Снимки ОУ „Васил Левски“ – Чирпан

Четвъртокласници от ОУ „Васил Левски“ – Чирпан, участници в програмата „Детско полицейско управление“ при РУ в града, се включват през 2025 г. в годишната инициатива „Ваканция, здравей! Да играем безопасно!“ в парк „Александър Стамболийски“ в Стара Загора, по време на която се провеждат викторина по БДП, демонстрации и обучение по оказване на първа помощ и как децата да реагират при пожар

Кирил Пенев, директор:

Ролята на училището е не само да обучава, но и да подкрепя

„Едно от най-големите предизвикателства пред съвременното общинско училище е работата с деца от различна социална среда, включително и с ученици от уязвими групи. Много от тези деца идват в училище с натрупани трудности, липса на подкрепа или ниска увереност в собствените си възможности. Затова ролята на училището гнес е не само да обучава, но и да бъде място за сигурност, разбиране и подкрепа.

В нашето училище подхождаме към тези предизвикателства с търпение и последователност. Работим активно за ранно идентифициране на трудностите, търсим индивидуален подход и постоянен диалог с родителите. Чрез допълнителна подкрепа, занимания по интереси и участие в училищния живот помагаме на децата да изградят увереност и чувство за принадлежност“.

Особено важно за него е, че обновената материална база променя и усещането на децата за училището и вече то не се възприема само като място за учебни часове. Моят събеседник споделя, че в последно време често вижда как учениците остават след часовете, за да завършат проект, да тренират, да обсъдят идея с приятели или учители.

„Това не е натрапено, а естествено желание, породено от средата, в която се намират“, допълва директорът.

Новите и модерни пространства дават свобода и разнообразие. За някои ученици това означава да намерят тихо място за учене или за работа по индивидуални проекти, а за други – да спортуват.

„Виждам как мотивацията расте, когато учениците знаят, че могат сами да изберат как да използват времето си в училище, защото то им предоставя ресурси, които им позволяват да развиват своите интереси и способности“, споделя той.

На въпроса как би описал профила на учениците в ОУ „Васил Левски“ – какви са техните интереси, силни страни и предизвикателства, Киро Пенев обяснява, че в училището има деца с различен произход, интереси и опит. И именно това разнообразие им предоставя възможността да откриват своите таланти и да се развиват в различни посоки. Сред учениците има такива, които се интересуват от науки, технологии и спорт, както и увлечени от

изкуствата и творчеството.

„Те искат да опитват нови неща, да задават въпроси и да търсят отговори чрез действие, а не само чрез слушане или четене“, обяснява той. Определя любопитството им като заразително, като то често води до проекти и инициативи, които надхвърлят учебната програма.

Директорът и неговият екип вярват, че ценностите не се учат само от учебници, а се възпитават чрез всекидневни действия, общуване и личен пример. Всеки ден Киро Пенев наблюдава как учениците се учат на отговорност, като поемат задачи и се грижат за общите пространства – от класната стая до спортните площадки.

„Те разбират, че техните действия имат значение, че сътрудничеството с другите носи резултат, а уважението към съучениците и учителите е неразделна част от общия успех“, обяснява той.

На сътрудничество се учат чрез групови проекти, клубове по интереси, извънкласни дейности и спортни състезания. „Виждам как децата се подкрепят взаимно – аплодират успехите на съотборниците си, окуражават тези, които се затрудняват, и споделят радостта от постигнатия резултат“, казва той. Подкрепа има и когато някой не успее да постигне целта си, защото в трудния момент другите го мотивират да опита отново. Важна е и ролята на учителите, които насочват вниманието към усилието, а не само към победата.

„Така спортът се превръща в практика на сътрудничество, уважение и отговорност – ценности, които децата после прилагат и в учебните и извънкласните дейности“, казва той.

Вярва, че отговорността и уважението се изграждат и чрез доверие и автономия. Точно затова дават на децата пространство да вземат решения, да организират дейности и да участват в училищната общност. Така те виждат пряката връзка между усилията си и резултатите, учат се да поемат последствията от действията си и да ценят труда на другите.

Директорът определя педагогическия си екип като едно от най-големите богатства на училището. „Това е екип, в който се срещат дългогодишен опит, професионална мъдрост и млада енергия“, казва той. По-голямата част от учителите работят в школото от много години. Те добре познават учениците, общността и спецификата на училището. Редом с тях са и млади учители, които носят нов поглед, ентузиазъм и увереност в работата с технологии и съвременните методи на обучение.

„Ролята на младите преподаватели е много важна за развитието на училището. Те са естествени носители на иновации, посмело експериментират в час, въвеждат дигитални инструменти и по-лесно намират общ език с учениците“, споделя моят събеседник. В същото време опитните учители са техни ментори и опора – споделят знания и практики, които не се учат от учебници. На мнение е, че това взаимодействие между поколенията създава здрава и работеща педагогическа общност.

И още – за Пенев приоритет като директор е подкрепата на професионалното развитие на всички учители. Насърчава участието в обучения, квалификационни курсове, семинари и проекти, както и споделянето на добри практики вътре в екипа.

„Вярвам, че когато учителите се чувстват ценени, подкрепени и мотивирани, това се отразява пряко и на децата. Затова изграждането на силен, сплотен и развиващ се педагогически екип е в основата на успехите на училището и на доверието, което имаме сред родителите“, обяснява Киро Пенев.

Учителите търсят начини обучението да бъде по-живо, смислено и близко до всекидневното на децата. Затова все по-често залагат на активното учене и на връзки между предметите – от математика и технологии до природни науки и изкуства. Когато знанията се срещат и допълват, учениците започват не просто да разбират какво учат, а защо го учат.

Информационните технологии са естествена част от обучението – използват се образователни платформи, дигитални ресурси, онлайн упражнения и работа по проекти. Учениците са не само потребители на съдържание, а често създават свои продукти – презентации, модели и кратки видеа.

По отношение на изкуствения интелект в СУ „Васил Левски“ подхождат с любопитство и отговорност. Учителите експериментират с използването му като помощник – за генериране на идеи, примери, задачи или за онагледяване на учебно съдържание.

„За нас е важно децата да разбират, че технологиите, включително и изкуственият интелект, са средство за учене и развитие, а не заместител на мисленето и усилието“, обяснява Пенев.

Вярва, че именно този балансиран подход – съчетание между традиционни ценности и съвременни методи, помага на учениците да бъдат по-мотивирани, по-уверени и по-добре подготвени за предизвикателствата на съвременния свят.

Наградите вдъхват увереност

Снимка: Личен архив

Зина СОКОЛОВА

Карамфилка Патинова е старши учител по физика и астрономия в Природо-математическата гимназия „Яне Сандански“ в Гоце Делчев. Тя получи наградата „Константин Величков“ на Министерството на образованието и науката за 2025 г. в категория „Работа с ученици с изявени дарби“.

Пътят на Карамфилка Патинова към учителската професия е предначертан отрано. Още в началния курс мечтае за това. По-късно, в гимназията, за кратко сменя желанието си и решава, че ще се насочи към журналистиката. Почва да се упражнява, като взема интервюта от сестра си, която пък иска да стане следовател. Накрая и двете стават учители – сестра ѝ по български и френски език, докато Карамфилка Патинова кандидатства в Химическия факултет на Софийския университет. За изпита я подготвя учителката ѝ по химия.

„Моята госпожа Гелемерова ме посъветва да запиша две специалности – например химия и физика, което и направих. Това увеличаваше шансовете ми за по-добра работа. Послушах я и не съжалявам.“

За кратко работи в училището в село Баничан, близо до Гоце Делчев. Там преподава половин година. Но през септември 2000 г. кандидатства в ПМГ „Яне Сандански“ в Гоце Делчев, където преподава и досега.

Каква е разликата между първите випуски, на които е преподавала, и сегашните? Абсолютно всичко е различно – учениците, методите на преподаване, категорична е Патинова. Живеем в дигитален свят и нещата се променят. Но тя държи на предмета си и както казват учениците, е строга, но справедлива. Приема това определение като обективно. Нейните собствени деца, на които е преподавала, я определят по същия начин.

„Подобна оценка действа мотивиращо на учителя. Много е важна дисциплината в часа. Защото, ако няма дисциплина, няма как да успее да мотивира учениците да бъдат амбициозни“, подчертава Патинова. Ограничаването на телефоните в час приема за основателно – в ПМГ „Яне Сандански“ мобилни устройства в клас не се ползват. Какво трябва да смени в подхода си на преподаване днес?

В началото на своята кариера уроците ѝ минават подобно на лекциите в университета – повече говори учителят. Но и тогава, и сега тя държи да дискутира с учениците. Поставя им много самостоятелна работа и след това колективно обсъждат резултатите. Вдига учениците на дъската, решават задачи, задават въпроси, коментират.

Всеки клас е коренно различен, но учениците ѝ са уверени, че ако знаят, ще бъдат оценени добре, и това им действа мотивиращо. Те са наясно на какво държи тяхната преподавателка, как ще ги изпитва и оценява. Ако някой в хода на годината е получил двойка, не означава, че утре не може да получи шестима.

„Когато влизам за първи път в даден клас, задължително се запознавам с всеки един от тях – казва учителката. – Много държа да знам имената им, и за тях това е признак на уважение. Смятат, че така учителят ги приема като самостоятелни личности. Бързо ги научавам, независимо че са много, някъде към 400 – 500 имена трябва да запомня.“

А как ги мотивира да се интересуват от физика?

От години е факт, че физиката не е търсена на пазара на науката. Тя е една от най-трудните дисциплини, тъй като се изискват и много знания по математика. Обикновено в математическите паралелки има ученици, които проявяват интерес към физиката още в пети клас по човек и природа. И когато Патинова усети, че някой има интерес, го подканя да се включи по Националната програма за извънкласни занимания за подготовка на ученици за национални състезания и олимпиади. Първият ѝ възпитаник, който се откроява на Национална олимпиада по астрономия, е Иван Попов. Той в момента е студент по физика в Софийския университет, лауреат е и на Националната олимпиада по физика. Това мотивира и неговия брат Петър Попов, който е XII клас – миналата година той печели златен медал с националния отбор на България на Международната олимпиада по астрономия. Друг неин ученик взема втора награда на национално състезание по физика. Това вдъхва увереност и у учителката, и у нейните ученици, че могат да се справят. Разбира се, с цената на много учене и много работа. Назад в годините учителката постига успех по физика и с други свои ученици – Кирил Балтаджиев, Ваня Самокишева, Вили Пиринска, Елена Харизанова, Стефка Москова, Илинка Зайкова, Абдула Кичуков.

„Бих искала да спомена и още нещо за моя ученик Петър Попов. Наградиха го пред цялото училище за златния медал от Международната олимпиада по физика. И в часа при мен съучениците му ме поздравиха за този успех. Благодарих им, но подчертах, че това си е негов успех, защото с много труд всичко се постига. И това дете знаете ли как ми отговори? „Да, така е, госпожо, но все пак, ако не бъдат поставени основите на една къща, тя няма да се изгради и да стигне до покрив.“

Снимка: Олег Попов

Министър
Красимир
Вълчев
връчва
отличieto
на Мария
Найденoва

Дарованията се откриват и развиват

За да станеш професионален музикант, трябва да имаш талант и дисциплина, казва отличената с „Константин Величков“ Мария Найденoва

В този брой на в. „Аз-буки“ ви срещаме с Мария Найденoва – главен учител по музика в СУ „Любен Каравелов“ в Пловдив и диригент на народен хор към фолклорен ансамбъл „Тракийска младост“. Тя е сред носителите на високото отличие на МОН – наградата „Константин Величков“ за принос към образованието за 2025 г. Найденoва е съавтор на учебните програми по народно пеене и музикална практика за гимназиалния етап – принос, който остава следа в българското образование и фолклор.

Дияна КОЧЕВА

Отличieto от Министерството на образованието и науката е голямо признание за мен“, разказва за

„Аз-буки“ главният учител по музика в СУ „Любен Каравелов“ в Пловдив Мария Найденoва. Тя е победител в Националния конкурс за учители за най-добър урок, проведен в културна и/или научна институция. Наградата получава за изнесения открит урок на тема „Пътят на поставяне на акапелна хорова песен“ по време на финалния кръг на националното състезание „Ключът на музиката“. По традиция той се провежда в Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ в Града под тепетата. Найденoва участва във финалния кръг на престижното състезание заедно с фолклорния ансамбъл „Тракийска младост“. Открит урок изнасят за втора поредна година. „Представяме го пред всички колеги и финалисти в конкурса. Това за нас е голяма чест“, казва моята събеседничка.

Мария Найденoва и нейните ученици редовно участват в музикални конкурси и концерти в цялата страна. На 5 февруари 2026 г. ансамбълът се включва в концерт-спектакъл „Архипелаг от таланти“ в зала 1 на НДК, организиран от Сдружението на училищата с профилирано и разширено изучаване на музика (СУПРИМ) към Европейските музикални училища (ЕМУ) и финансиран от Европейския съюз. На 7 февруари са част

от Международния конкурс за музикално, танцово и изобразително изкуство „Орфееви таланти“ – Пловдив. Ежегодно учениците участват в минимум 15 национални и международни музикални конкурси и фестивали.

„Деца ни работят усилено. Те са амбицирани да успеят, и полагат много усилия всеки ден. Само така могат да бъдат конкурентоспособни“, казва учителката. Освен това притежават още едно много силно качество – дисциплина. И тук се потвърждава крилатата фраза, че успехът се дължи на 1% талант и 99% труд – позиция, споделяна и от моята събеседничка.

Зад гърба си Мария Найденoва има богат професионален опит. В пловдивското СУ „Любен Каравелов“ работи от 1991 г. На мнение е, че талантът няма как да остане скрит и винаги се вижда, когато едно дете обича народната музика.

Всяка година провеждат изпит за проверка на музикалните способности на бъдещите осмокласници. Освен диригент на народен хор учителката преподава народно пеене – индивидуално обучение.

Убедена е, че народното пеене е универсалната основа, върху която могат да се градят останалите стилове в музиката. „Който може да се справи с народното пеене, няма да има проблем с другото“, посочва учителката. И дава примери с успешни ученици от училището, които са започнали с уроци по народно пеене и след това са се реализирали професионално в сферата на поп и джаз и дори на попфолк музиката.

„Никога не съм ограничавала учениците си, с които работя. Нека всеки се развива там, където му харесва и се чувства най-добре“, обяснява тя. Найденoва истински се гордее със своите ученици и не прекъсва връзката си с тях. „Нашите възпитаници се развиват много добре. Някои от тях вече са професионални музиканти, работят в професионални фолклорни ансамбли“, споделя тя. Много от учениците в СУ „Любен Каравелов“ продължават образованието си в музикална специалност във висше училище. „Радвам се, че в редиците на преподавателите ни има много колеги, които са наши бивши възпитаници. След като завършиха висшето си образование, отново се върнаха при нас в ролята на преподаватели“, разказва учителката по музика.

Найденoва винаги е готова да помогне и да сподели опита си както с по-младите си колеги, така и с преподаватели от цялата страна. Ежегодно по Националната програма „Иновации в действие“ в училището се провеждат срещи на иновативни училища и се споделят постиженията на учениците.

Средно училище „Любен Каравелов“ в Пловдив е утвърдено като средище за разширено и профилирано изучаване на музика – народно пеене, поп и джаз пеене, народни и класически инструменти. До X клас обучението е разширено, а в XI и XII клас – профилирано, като специалностите са две: „Музика“ с английски език и „Музика“ с информационни технологии.

Благодарение на работата на висококвалифицираните си педагози училището се стреми да формира знания и личностни умения у учениците за активно взаимодействие със социалната среда. Стремелът на екипа е към усъвършенстване на модерните и алтернативни техники на преподаване. Застъпен е иновативен подход чрез социално-емоционално учене, формиране на гражданска компетентност и развиване на умения чрез използване на образователни и дигитални технологии.

Менторска програма за младежи

Ученици и студенти могат да участват в бизнес симулации, тематични обучения и събития

Стела МАРИНОВА

Младежи на възраст между 18 и 25 г. имат възможност да получат тласък в личностен, кариерен или предприемачески план с участието си в безплатната тримесечна менторска програма Mentor the Young. По време на нея всяка седмица ще провеждат срещи с професионалист с поне 5 години опит. За периода на програмата ще могат да се включват в разнообразни тематични обучения, бизнес симулации и събития.

Менторската програма е основана през 2021 г. и вече има зад гърба си девет успешно реализирани сезона. Над 90% от преминалите я споделят, че биха я препоръчали. Кандидатстването за новия, десети сезон е онлайн до 26 февруари 2026 г. или до изчерпване на местата. Програмата ще започне на 22 март и ще продължи до 21 юни.

Първоначално идеята е в първото издание на програмата да бъдат сформирани пет менторски двойки, или в нея да се включват общо десет души. „Целта ни беше да направим тестово издание, но кандидатстваха близо двеста души. Още в първия сезон се оказахме с петдесет участници – 25 младежи и 25 ментори. Това постави смело начало, поне за нашето разбиране тогава, което зад себе си повлече доста голям растеж“, споделя основателят Александър Граматиков.

Програмата стъпва върху стартъп принципи. „Замисъл тогава беше как да валидираме идеята и да направим така нареченото MVP (минимален жизнеспособен продукт). Това означаваше да имаме минимален брой участници, които да споделят обратна връзка. Но вместо десет иммахме петдесет души. Идеята бързо се валидира“, обяснява събеседникът ни.

Друг принцип, който следват тогава, е „Пробвай така, че да загубиш минимално ресурси“, при който, ако си неуспешен, то е на ниска цена. По-късно идеята се разраства и вече са фондация „Ментор на младите“.

Участниците в програмата се развиват на две нива – индивидуално с помощта на ментора си и общностно с другите представители в групата. „Замисълът на програмата е да предоставя индивидуално израстване, за което помага най-вече менторът“, разказва Граматиков. Паралелно с това участниците изграждат чувство за принадлежност към общност, в която имат не само възможности за запознанства с други хора, да видят нови перспективи и гледни точки, но и немалко групови обучения. „Правим и бизнес симулации, които поставят нашите участници в симулирана бизнес среда“, допълва той.

Партньорите на програмата разказват за своя бизнес, за своята индустрия и в рамките на няколко часа участниците формират екипи и разрешават казуси. Това им дава опит, близък до реалния.

Фондацията работи с десетки компании. С някои от тях организират процеса на подбор и привличане на младежи и ментори. С други провеждат събитията, които организират. Трети им помагат и със стратегическия ресурс, като например със счетоводната дейност на Фондацията. С някои работят от първия сезон и благодарение на тях в голяма степен се финансират. Има и други, с които си партнират от втори или от трети сезон. С трети си сътрудничат само за дадено издание на програмата.

„Профилът както на младежите, така и на менторите и на партньорите ни в лицето на различни компании, е разнообразен. Това е едно от богатствата, които се опитваме да позиционираме като част

Снимка Mentor the Young

По време на програмата младежите участват в бизнес симулации с фирмите партньори

Александър Граматиков

от програмата. Не работим само в една сфера. Запознаваме участниците с различни гледни точки и примери. Тази среда е много полезна за хора, които тепърва се ориентират в своето кариерно и професионално развитие. А това са голям процент от участниците“, разяснява Граматиков.

Най-големият реализиран сезон досега е петият, в който участват 1050 младежи и ментори. Тогава обаче се оказва предизвикателство да се намерят пространства, където да бъдат събрани всички. Затова оптималната бройка на участници, които ще бъдат приети за новия сезон, е 750 души.

Желаещите обаче са повече. Екипът невинаги успява да приеме кандидатите. „От една страна, може да виждаме ниско ниво

на мотивация или на подготвеност. От друга, макар и младеж да идва с конкретни цели, може да нямаме ментор в неговата област среда“, обяснява основателят на Програмата.

При подготвяне на кандидатурата си младежите е важно да бъдат конкретни и да посочат какво искат да постигнат и какво смятат, че им липсва, за да успеят.

„Менторството е най-ползено тогава, когато сами не можем да постигнем цели си. Първото, което търсим у кандидатите, е целенасоченост, фокус и даване на ясна равносметка защо искат да участват в програмата, какво би им донесла тя с менторството, със събитията, със средата и всичко останало“, подчертава Граматиков.

Следващата стъпка от процеса е онлайн интервю, в рамките на което кандидатите получават отново различни въпроси. „Тогава най-вече оформяме профила на перфектния ментор спрямо кандидата. Отново най-важни са мотивацията, нивото на подготвеност, на конкретика, на амбициозност. Успяваме да приемем по-голям процент от хората, които са се представили добре на интервюто“, допълва събеседникът ни за процеса на подбор.

Избраните да бъдат част от Програмата, започват и работа със своите ментори, които правят всичко безвъзмездно. Професионалистите и предприемачите отделят на младежите поне два часа на седмица на живо или онлайн, в рамките на една или няколко срещи. На тях се разискват и разглеждат различни казуси и предизвикателства, на база които се дават задачи или самостоятелна работа на младежите, които да изпълнят следващата седмица. „След това отново правим преглед на свършено-

то, на прогреса и следва пренасочване на фокуса към съвместната работа“, посочва Граматиков.

Възможността за онлайн работа с менторите привлича и младежи извън столицата. Около 30% от всички участници са базирани извън София и в чужбина. Има немалко души от Пловдив и Варна, както и от Нидерландия, Великобритания, САЩ и Германия.

Показателно за удовлетворението на участниците в Програмата не е само високият процент на преминалите, които биха я препоръчали. Ако попаднете сред група младежи, има много голям шанс да са участвали или да искат да се включат в Mentor the Young, или да имат познат, който е бил част от програмата.

Екипът чува и редица положителни истории от участници. Има хора, които започват своя кариера. Други сменят компании или организации. Трети се пренасочват в нова за тях индустрия. Има хора, които започват дейност на свободна практика или пък свои бизнеси и по-късно ги разрастват, като намират и свой екип. Някои са по-лично ориентиран и търсят начин да подобрят своята мрежа от контакти или комуникационните си умения.

„Често младежите имат за цел и да подобрят своите презентационни умения и по време на бизнес симулациите имат възможност именно за това. Като цяло, немалко са хората, които споделят, че програмата им помага по един или друг начин и че контактите, които създават, са дългосрочни“, споделя Граматиков.

Не са малко и примерите на участници в програмата, които вече са от страната на ментори. „Най-сладко е, когато наблюдаваме развитието на хора в продължение на няколко години и излизатите от програмата се връщат като ментори. Този пълен цикъл позволява програмата да е дългосрочна. Ако в момента имаме няколкостотин участници младежи, част от тях след време могат да станат ментори и така да предадат напред опита си и това, което са извлекли от участието си в програмата“, допълва събеседникът ни.

По думите му менторите също продължават да учат. „Младежите, с които работим, са огледало, в което може да видим собствения си прогрес, но и пропуските си. Това е начин, по който да опознаем по-добре себе си – споделя Граматиков. – Менторите получават удовлетворение от това, което правят. Да подадеш ръка, да помагаш безвъзмездно, е много зареждащо и наша социална потребност.“

В отговор на потребността на участниците в програмата да запазят контакт един с друг е създадена и алумни общност, която вече наброява близо 750 души.

„Има немалко хора, които искат да останат в контакт с общността, но не могат да се включват регулярно в сезоните. Алумни е общност за бивши участници, които искат, от една страна, да са в контакт помежду си, а от друга – да подпомагат нашата дейност. Алумни членството финансира в немалка степен дейността ни“, посочват създателите на Програмата.

Отскоро имат алумни общност и в Сърбия. Там програмата е активна от година и половина и в момента протича трети сезон, който е за близо 650 участници. „Решихме с целия опит, мрежа и увереност да се пробваме да разраснем Програмата откъм география, и отидохме в Сърбия. Планирахме първият сезон там да бъде за 50 души, но се оказахме с близо 300. Това очертава глада за развитие и показва, че менторството се припознава като инструмент, който може в някаква степен да го задоволи“, разказва събеседникът ни.

А досегашното развитие на програмата Mentor the Young очертава амбицията на екипа да стъпят и в други държави.

Млади математици от цял свят избират център на БАН

Научното звено дава шанс и на български учени да излязат на картата на световната наука с изследвания в различни области

Зина СОКОЛОВА

З а около пет години млади учени от 16 държави избират да кандидатстват и да работят в Международния център по математически науки, който действа към Института по математика и информатика на БАН. Центърът е част и от Консорциума IMSAC (Institute of the Mathematical Sciences of the Americas Consortium), в който участват университети от САЩ, Европа, Латинска Америка, Карибите, Канада. Изследователи от Центъра активно си сътрудничат и с френския Institut des Hautes Études Scientifiques (IHÉS), който подкрепя върхови изследвания в областта на математиката и теоретичната физика.

„Поздравления за всичко, което сте постигнали за толкова кратко време – убеден съм, че това е основа за надграждане във времето, и вярвам, че ще има приемственост и последователност в подкрепата на инициативите ви“, каза министърът на образованието и науката Красимир Вълчев. На срещата присъстваха акад. Юлиан Ревалски – директор на Международния център по математически науки, проф. Величка Милушева – зам.-директор на Института по математика и информатика, и част от чуждестранните учени, които работят в София. Общо 32 постдокторанти, трима водещи учени, 11 утвърдени изследователи и двама учени от Украйна са назначени в Международния център. Центърът по математически науки дава шанс и на млади учени от България да излязат на картата на световната наука с изследвания в различни области на съвременната фундаментална и приложна математика.

Международният център е създаден през 2019 г. и започва своята дейност през 2020 година. Това става възможно благодарение на финансовата подкрепа на Министерството на образованието и науката и на ръководството на Българската академия на науките. Първоначалният импулс е даден от акад. Юлиан Ревалски, акад. Благвест Сендов, министър Красимир Вълчев и зам.-министър Карина Ангелиева.

Въпреки трудностите през 2020 г. Центърът започва успешно своята дейност с няколко образователни семинари и конференции. Те допринасят за повишаване популярността на математиката в България.

Първото научно събитие е семинарът „Теория на Ходж и локални системи“, проведен в началото на март 2020 г., броени дни преди регистрирането на първия случай на COVID в България.

Специално събитие е лекцията на Фийлдсовия медалист Терънс Тао, която той изнася в памет на Благвест Сендов през януари 2021 година.

Организиран са и редица други прояви, като Годишната среща на младите български математици, която се провежда всяка година. Международната конференция „Жените в математиката в Югоизточна Европа“ е друга инициатива, създадена през 2020 г., която се утвърждава все повече през последните няколко години. Целта на тази поредица от конференции е да популяризира ролята на жените математици и да създава основи за нови дългосрочни сътрудничества между учените в Югоизточна Европа.

Учредителната конференция на Центъра се провежда през юли 2022 г. и събира в София едни от най-изтъкнатите и световно признати математици, сред които Жан-Пиер Бургиньон, Филип Грифитс, Стивън Кантрел, Джон Пардън и др. В конференцията участват и двама Фийлдсови медалисти – Максим Концевич и Марина Вязовска.

Снимки ИМИ – БАН

За около пет години млади учени от 16 държави избират Международния център по математически науки към Института по математика и информатика

Важна част от дейността на Центъра е първата съвместна постдокторантска програма, започнала през юли 2021 година. Тя е двугодишна и се осъществява съвместно с Института по математическите науки на Северна и Южна Америка към Университета в Маями. По тази програма са финансирани седем съвместни постдокторанти.

През 2020 г., чрез Центъра, Институтът по математика и информатика става част от Консорциума на Института на математическите науки на Северна и Южна Америка (IMSAC – Institute of the Mathematical Sciences of the Americas Consortium), в който участват група университети от Латинска Америка, Карибите, Канада, САЩ и Европа. Целта на този консорциум е сътрудничество между институциите във висшето образование и извършване на съвместни изследователски дейности.

Като част от дейностите в Консорциума е организирана серия от лекции, чиято цел е да представи изтъкнати математици от цял свят с новаторски принос в математиката и нейните приложения.

Благодарение на активната роля на първия директор Благвест Сендов, на неговия приемник Олег Мушкарков и най-вече на научния директор Людмил Кацарков дейността на Центъра е забелязана и високо оценена. През 2022 г. той получава финансиране от Министерството на образованието и науката на България по Научната програма „Повишаване на научноизследователския капацитет в областта на математическите науки“. Целта е да се увеличи подкрепата за програмите за реинтеграция, да се подкрепят посещения на български учени в чужбина, да се организират международни конференции на високо ниво.

Същевременно Международният център получи тригодишен грант от една от най-престижните фондации за финансиране на научни изследвания в САЩ – фондация „Саймънс“ (Simons Foundation International, Ltd). Грантът е насочен към провеждане на международни научни форуми с участието на световноизвестни и утвърдени математици, откриване на нови изследователски позиции, подкрепа на учени от държави в риск.

През 2024 г. Центърът получава ново значително финансиране както от фондация „Саймънс“ (500 000 щ.д. годишно за период от пет години), така и от българското правителство и започна нова програма (за периода 2025 – 2029). Основната цел е създаване на нови изследователски групи в различни области на съвременната фундаментална и приложна математика, организиране на международни конференции по актуални теми, повишаване на националния изследователски капацитет в областта на математическите науки. Досега са сформирани следните научни групи – „Теория на атомите“ (Theory of Atoms), ръководена от Людмил Кацарков; „Квантови групи и клъстерни алгебри“ (Quantum Groups and Cluster Algebras), водена от Милан Якимов, и „Топологични, изчислителни и алгебрични аспекти на сложните системи“ (Topological, Computational, and Algebraic Aspects of Complex Systems), водена от Ернесто Луперсио.

Международният център привлича в своите дейности петима носители на Фийлдсов медал – Максим Концевич, Андрей Окунков, Терънс Тао, Марина Вязовска и Кошер Биркар. Това отличие се присъжда от Международния математически съюз на математици до 40-годишна възраст за особени постижения и е еквивалентът на Нобеловите награди в математиката. Част от привлечените постдокторанти и изследователи са финансирани по Националната научна програма „Върхови изследвания и хора за развитие на европейската наука“ (ВИХРЕН), Националната научна програма „Петър Берон и НИЕ“ и Националната програма „Млади учени и постдокторанти“.

В резултат на положените усилия четирима чуждестранни учени остават на постоянни позиции в Института по математика и информатика – Данила Черкашин, Михаил Школьников, Хамед Пейжан, Мариам Бажалан. Двама българи, завършили образованието си в чужбина, се завръщат в България – Валдемар Цанов и Владимир Митанкин.

МОН подкрепя финансово Центъра с общо 6 млн. лв. за период от 5 години.

Бюст-паметник на академик Благвест Сендов в Института по математика и информатика

Бюст-паметник на академик Благвест Сендов беше официално открит в Института по математика и информатика на БАН. За да почетат личността на изключителния учен, общественик и визионер, на официалната церемония присъстваха министърът на образованието и науката Красимир Вълчев, близки, приятели и представители на академичната общност.

Академик Сендов е първият директор на Международния център по математически науки към Института по математика и информатика на БАН.

„Вярвам, че делото на акад. Сендов намира достойно продължение и занаят математическата наука ще бъде един от символите на българската наука“, отбеляза председателят на БАН чл.-кор. Евелина Славчева.

Директорът на Международния център по математически науки акад. Юлиан Ревалски припомни влиянието, което акад. Сендов остави върху българската математика чрез школата, която е създал.

Д-р инж. Даниел Денев е роден през 1995 година. Средното си образование завършва през 2014 г. в Професионалната гимназия по машиностроене и телекомуникации „Христо Ботев“ в Шумен с професионална квалификация „Техник по компютърни системи“. През 2018 г. се дипломира като бакалавър в Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“ в специалност „Компютърна техника за производствена автоматизация“, а през 2019 г. – като магистър в същия университет по специалност „Коммуникационни и информационни системи“. Успешно защитава докторантура на тема „Коммуникационни мрежи и системи“ през 2024 г.

Придобива допълнителни умения и сертификат за правоспособност като „Програμισит – CS50: Въведение в компютърните науки HarvardX“ след преминат шестмесечен курс на обучение на Университета в Харвард.

От декември 2021 г. е асистент, а от октомври 2024 г. е главен асистент в ШУ „Еп. К. Преславски“. Даниел Денев е участвал с постери и доклади в 26 международни и национални научни конференции и семинари. Член е на Съюз по автоматика и информатика „Джон Атанасов“ и на Инженерен клуб IEEE. Бил е част от колективи, реализирали 10 студентски практики и научни проекти. Носител е на редица награди и стипендии, като: два пъти „Студент на годината“ на Шуменския университет; годишна награда за 2019 г. на Ректора на Шуменския университет; стипендиант на фондация „Еврика“ и Huawei Technologies Bulgaria; стипендиант на „Алкомет“ АД; стипендиант на Германската служба за академичен обмен (DAAD). Металорежещата машина, която изобретява, му донася наградата на фондация „Еврика“ в категорията „Млад изобретател“.

Снимка Олег Попов

Зина СОКОЛОВА

Страстта да изобретяваш

Металорежеща машина донася наградата на фондация „Еврика“ на инж. Даниел Денев

Лауреатът на фондация „Еврика“ за 2025 г. в категорията „Млад изобретател“ получава наградата като съавтор в защитен патент за изобретението „Металорежеща машина“, регистрирано от Патентното ведомство на Република България под № 67648 B1 от 30.08.2024 г. Машината е предназначена за извършване на плосък шлайф и фрезозване на метални повърхнини и намира приложение в автотракторни и други работилници, в които се поддържа работата на транспортни средства. Подходяща е за обработката на цилиндрични блокове и цилиндрични глави, за които е от особена важност да няма отклонение от плоскост на присъединителните повърхнини. Поради масивността на корпусните детайли силно намалява вероятността за отклонения, свързани с ударите на режещия инструмент по различните форми на обработвания детайл. Конструкцията е базирана на масивен чугунен фундамент и корпус, които осигуряват висока стабилност, намаляване на вибрациите и гарантират прецизност при обработка на критични детайли, като цилиндрични блокове и глави.

Осигурени са високи стандарти за безопасност – стоп-педал за аварийни ситуации, предпазни щитове и защита срещу токов удар. Машината е проектирана за икономична и екологична работа, като разполага с електродвигател с променлива честота на въртене за по-ниска консумация и уплътнения, предотвратяващи изтичане на охлаждащи течности.

Металорежещата машина притежава редица предимства, които я правят ефективна както от икономическа, така и от социална и технологична гледна точка. Подходяща е за дребносерийно и единично производство, намалява разходите за закупуване на няколко машини. Работи със стандартни инструменти и реализира икономии от поддръжка и консумативи. Позволява лесна пренастройка за нови изделия, намалява времето и разходите при внедряване. Дава възможност за комбинирание на функции (фрезозване и шлайфане) в една машина, спестява инвестиции в отделни съоръжения.

Устройството е лесно за обучение на персонала благодарение на цифрово-програмното управление. Осигурена е висока безопасност за операторите чрез защита от токов удар, стабилна конструкция срещу преобръщане и предпазни щитове срещу физически наранявания. Изобретението има висок образователен потенциал. Конфигурацията и възможностите му го правят изключително подходящо средство

за учебно и тренировъчно приложение, предоставяйки на учащите реалистична контролируема среда за запознаване с производствени технологии. Това прави машината високоценен полезен инструмент за професионално обучение. Приносът на инж. Даниел Денев включва: концепция и основна идея на изобретението; конструктивни решения; интеграция на цифрово-програмно управление; функционална гъвкавост и модулна конструкция; енергийна ефективност.

Уникалното в металорежещата машина е, че тя е мултифункционална от гледна точка на изобретенията. Но засега е само прототип. Би било скъпо да се правят единични бройки от нея. Затова не е създадена физически от гледна точка на ресурсите, които изисква да бъде изградена, поради факта, че тук се говори за големи суми пари. Тричетири фирми досега са я разглеждали, но все още не са предприели крачки.

Откъде идва страстта му към изобретенията? По думите му всичко тръгва от Шуменския университет, когато по-сериозно започва да се занимава с техниката от метали. Преподавателите го забелязват и това поражда в него усещането, че е оценен. Техните интереси и дисциплините, които преподават, му стават все по-привлекателни. Така, с течение на времето започва да се усъвършенства, да създава различни изобретения, да мисли творчески.

Това, за което получава наградата, е първият му патент и първо изобретение. Свързано с факта, че в родния му град има много фирми, които се занимават именно с металообработка. У дома все още не станал изобретател, занимава се по-скоро с поправка на битова техника. Винаги когато види нещо ново, решава да го пробва, да експериментира. Но все още не е зарадвал домашните си с някакво изобретение за тях.

В близките му планове е да стане доцент. Също така има идеи за бъдещи монографии, които в момента планира как да бъдат създадени. Дори е започнал да разработва някои от тях. Исква да надгради металорежещата машина за работа с програмируеми оптически контролери.

Друга негова идея е вграждане на сензори с изкуствен интелект за наблюдение, казва инж. Денев. Той и други негови колеги искат изкуствен интелект да следи параметрите. Също така имат възможност за създаване на интелигентен трафик на мрежата, с която ще работи тази машина. Тестът да има по-малко загубена информация, как да е защитена тя и по какъв начин външни източници да не могат да се доберат до данните в тази информация. И да са защитени от кибератаки.

Инж. Денев казва, че досега не е ползвал много услугите на ИИ. По-скоро някога за изчистване на някоя идея, за да се види как

звучи. А не толкова за научни цели, защото изкуственият интелект точно такива проблеми не може да решава.

Работата със студентите му доставя истинско удоволствие. Радва се, че негов студент е и първият му дипломант, който също е стипендиант на фондация „Еврика“. Това е чудесно и го мотивира още повече да работи с новите студенти още от първи курс, да стимулира тяхното развитие, да ги мотивира по някакъв начин. Исква студентите да пишат повече, да се развиват, да посещават научни конференции, да растат академично. И е решен да им даде колкото се може повече възможности.

„По принцип със студентите се обичаме, разбираме се много добре – подчертава инж. Денев. – Старая се наистина да им предоставям информацията по най-лесния и разбираем начин. Освен това трябва да спечелиш доверието на един човек, за да може той да ти обърне внимание и да се вслушва в думите ти. Винаги първо гледам да разбера какво е тяхното виждане, тяхната гледна точка по даден въпрос. Когато се чувстват разбрани, те внимателно слушат информацията, която им се дава, обработват и дават съответно обратна връзка. Така се сплотяваме много и всичко се получава.“

С какви трудности се сблъсква един изобретател? Трудностите са свързани основно с новостите на пазара, смята инж. Денев. Защото трябва „винаги да сме фокусирани, да имаме идея какво се случва в света около нас, а съответно дали това, което правим, е правилно“.

„Трудно се работи и с някои фирми понякога, защото, за да се реализира дадена идея, трябва да има комуникация с бизнеса. Тези фирми инвестират много средства и когато някой отиде дори да им предостави идея, от бизнеса трудно се доверяват. Но ако във фирмите работят хора, които ме познават, е по-лесно. В две фирми работят бивши мои студенти и контактите между нас са улеснени.“

За неговата всеотдайност към студентите говори и фактът, че преминава онлайн обучение за програмиране, за да може да подготви по-добре студентите, които изучават такива дисциплини.

Снимка Лицен архив

Даниел Денев (вторият отляво) със свои студенти след обучение по автоматизация на производството

Празникът на виното в багри

Снимка Архив / ЦПЛР – ОДК, Сунгурларе

Стотици изпратени творби от цялата страна и общо 101 отличени в тазгодишното XXIII издание на Националната изложба-конкурс „Св. Трифон Зарезан“ отчитат организаторите от ЦПЛР – ОДК, Сунгурларе, с директор Диана Гурева. Съорганизатори на надпреварата са още местната община, РУО – Бургас, Националният дворец на децата и МОН.

Конкурсът е посветен на традиционния празник на винаря – Трифон Зарезан, и на Деня на община Сунгурларе, които се отбелязват на 14 февруари. Традиционно е част и от Националния календар на МОН за изяви на децата и учениците.

Целта на надпреварата е да се съхрани и популяризира българският народен обичай Трифон Зарезан, като в същото време се даде възможност за развитието на детското творчество и въображение в областта на изобразителното и приложно-декоративното изкуство. Творбите трябва да са посветени на обреди и ритуали, свързани с отбелязването на св. Трифон Зарезан в различни краища на България, както и с митове и предания за плодородието, виното и винопроизводството.

Специални награди – статуетки, тази година журито присъжда на Виктория Венкова (СУ „Вичо Грънчаров“, Горна Оряховица), Снежана Самандова (ЦПЛР – ЦПТРДБ, Благоевград) и Виктория Георгиева (СУ „Св. Климент Охридски“, Ямбол).

В групата I – IV клас медали и първо място с творби в изобразителното изкуство печелят Христиана Загорова (ОДК „Св. Иван Рилски“, Казанлък), Йордан Йорданов (СУ „Св. Климент Охридски“, Добрич), София Иванова (ЦПЛР – ЦРД, Разград), Фейза Ниязиева (ЦПЛР – ОДК, Търговище), Еймен Емин (СУ „П.Р. Славейков“, Кърджали), Алиса Исмаилова (ЦПЛР – ОДК, Ардино), Аделина Иванова (ОУ „Кирил Христов“, Стара Загора) и Айше Низам (ОУ „Св.св. Кирил и Методий“, с. Манолчи).

Второто място поделят 10 участници, а третото – други 15.

В групата V – VII клас първенци в приложното изкуство са Михаела Димитрова (СУ „Христо Ботев“, Сунгурларе), Даная Маринова (ЦПЛР – ОДК, Силистра), Теменужка Асенова (СУ „Алеко Константинов“, Луковит), Боряна Цветанова (НЧ „Ангел Кънчев 1901“, Русе), Емоника Симеонова (СУ „Вичо Грънчаров“, Горна Оряховица) и Елица Тотева (ЦПЛР – Стара Загора). Победители с творби в изобразителното изкуство са и Петя Петкова (ЦПЛР – ДК, Сливен), Кристиана Бужева (Школа за изобразителни изкуства „Арт Попово“, Попово), Мира Демирева (ОУ „Св. Паисий Хилендарски“, с. Роза), Божида Димитрова (ОУ „Св. Паисий Хилендарски“, Елхово), Елена Тодорова (ОУ „Д-р Петър Берон“, София) и Мирослава Кирилова (СУ „Св. Паисий Хилендарски“, Кресна).

Присъдени са и 10 втори места, както и 10 трети награди.

В групата VIII – XII клас първа награда в изобразително изкуство получават Габриел Зашев (НХГ „Св.св. Кирил и Методий“, Благоевград), Силвер Бейсинова („Арт Попово“), Габриела Стоянова (школа „Живопис“, Казанлък), Севил Хайрулова (СУ „Васил Левски“, Ардино), Ивона Йорданова (ОУ „Отец Паисий“, Враца), Александра Петрова и Дея Златева (ПГСАГ „А. Попов“, Велико Търново), Йоан Недков (ЦПЛР – ОДК, Силистра), Мариета Димитрова (ПГЛПЕХТ – Ямбол) и Рая Цветкова (АЕГ „Гео Милев“, Бургас). В приложното изкуство първа е Михаела Колева (СУ „Св. Климент Охридски“, Ямбол).

Десет участници заемат второто място, а третото печелят други 15 млади творци.

Журито на Конкурса присъжда и 141 грамоти за отлично представяне.

Награждаването на призьорите по традиция се провежда на самия Трифоновден – 14 февруари, в зимната градина на СУ „Христо Ботев“ в Сунгурларе. Тогава ще бъде открита и изложба с творбите на отличените, съобщават организаторите. **АЗБУКИ**

Време за красота и спорт

Мажоретните дисциплини привличат все повече млади хора, отчитат от Българския чирлидинг съюз

Снимка БЧС

Мажоретните дисциплини към Българския чирлидинг съюз се развиват благодарение на богат вътрешен състезателен календар, нарастващ брой клубове, активни партньорства и стабилно международно присъствие

В средата на март 2026 г. Перник отново ще е домакин на Държавния ученически турнир по чирлидинг и мажоретни дисциплини. Четвъртото издание на надпреварата, която е част от Националния спортен календар на МОН, ще се проведе в Спортната зала „Борис Гюдеров“, съобщават за „Аз-буки“ от Българския чирлидинг съюз.

В партньорство с Българската асоциация „Спорт за учещи“, МОН, ММС и Община Перник те правят възможно съревнованието на деца от различни образователни институции у нас, които излъчват шампионите в различните мажоретни дисциплини. А победителите ще имат правото да представят България на Световното ученическо първенство в САЩ.

Преди година третото издание на Държавния ученически турнир по чирлидинг и мажоретни дисциплини събра в Перник близо 400 деца от 40 отбора от 22 училища от цялата страна.

От Българския чирлидинг съюз информират още, че учители и ученици могат да представят своята дейност и в още няколко национални състезания. На 25 и 26 април Велико Търново ще бъде домакин на турнира за Купата по мажоретни дисциплини и чирлидинг „Търновска перла“, организиран в партньорство с местната община.

С подкрепата на Община Шумен на 16 и 17 май в областния град ще се проведе турнирът за купа „Мадарски конник“ (Фестивал на мажоретния танц).

На 20 и 21 юни в Пазарджик в партньорство с местната община се организира Държавното първенство 2026 г., а от 26 до 28 юни заедно с КК „Албена“ край морето ще се проведе XXI фестивал „Златен помпон“ и купата по мажоретни дисциплини и чирлидинг.

Състезания са планирани и през есента – на 17 и 18 октомври заедно с Община Пловдив в Града под тепетата ще се състои международният турнир „Световна купа на нациите“. А на 6 и 7

Семинари за учители

Българският чирлидинг съюз в партньорство с Бургаския държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“ и Департамента за квалификация и професионално развитие на педагогическите специалисти организират два безплатни национални семинара за учителите, които работят с мажоретни състави.

Обученията ще се проведат на 14 и 15 февруари в Бургас, като са насочени към ръководители на състави, учители в детски градини и училища, треньори, студенти и всички, които работят с движение, ритъм и деца, съобщават от Българския чирлидинг съюз.

А на 22 февруари в София ще се състои семинар за напреднали педагози, които желаят участия в международни състезания.

Записвания и справки за семинарите могат да бъдат направени на официалната електронна поща на Федерацията.

декември в партньорство с местната община в Пловдив ще се проведе и турнирът „Децата ни танцуват“.

Записвания и справки за участие в турнирите могат да бъдат направени на официалната електронна поща на Федерацията, информират от Българския чирлидинг съюз.

От БЧС, ръководен от Милко Кралски, отбелязват, че мажоретните дисциплини в България бележат устойчиво развитие и все по-силно международно присъствие. Като официална федерация, Съюзът обединява и развива както чирлидинг, така и мажоретни дисциплини, които съчетават спорт, изкуство, координация и отборен дух. Към момента той обхваща над 30 активно действащи клуба в страната, които развиват мажоретни формации в различни възрастови групи – от деца и ученици до юноши и сеньори, като осигуряват целенасочена спортна подготовка и възможности за изява на национално и международно ниво.

Мажоретните дисциплини към БЧС се развиват по утвърдени международни правила и стандарти, което позволява на българските състезатели успешно да се изявяват извън страната. Част от клубовете редовно участват в европейски първенства и международни турнири. И през последните години българските мажоретни състави постигат значими успехи, включително призови класирания и медали на

европейски първенства.

От Българския чирлидинг съюз утвърждават страната ни и като домакин на европейски форуми и гран при състезания, които привличат участници от редица държави и ни поставят на картата на международния мажоретен и чирлидинг спорт.

Заедно със състезателната дейност БЧС развива и активна политика за партньорство с училища, читалища и центрове за подкрепа за личностно развитие в цялата страна. От Федерацията отбелязват, че са готови за съвместни инициативи, насочени към разширяване на достъпа до мажоретните дисциплини и създаване на устойчиви програми за работа с деца и младежи.

Друг акцент в дейността на Съюза са подготовката и квалификацията на съдии и треньори, които преминават през обучения, семинари и сертификационни програми в съответствие с международните изисквания, за да се гарантира високо ниво на професионализъм в работата с децата, обективно съдийство и качествен тренировъчен процес във всички клубове към Федерацията. Оттам подчертават, че все по-осезаемо е желанието на млади хора да се занимават с мажоретни дисциплини – спорт, който им дава възможност да се развиват физически и артистично, да бъдат част от отбор и да изграждат ценности, които остават за цял живот. **АЗБУКИ**

Италианският град Гамбетоло се намира по средата между Болоня и Ричоне, в региона Емилия-Романя в северната част на страната.

Културният център на българската общност в Гамбетоло, а и в Емилия-Романя, е Асоциацията за социално надграждане „България в сърцето“. Като част от нейните дейности преди години Боряна Георгиева формира група по народни танци за възрастни хора. Заедно отбелязват и българските празници.

Преди две години дейността на Асоциацията се разраства и с неделно училище. Боряна Георгиева минава през административните процедури, намира подходяща зала и през септември 2024 г. отваря врати БНУ „Георги Капчев“ – Гамбетоло, провинция Форли-Чезена. Името му не е избрано случайно.

Стела МАРИНОВА

Училищата трябва да изпращат послание с името, което носят. То трябва да бъде отличително и да свързва с България. Избрахме Георги Капчев по две причини“, обяснява Боряна Георгиева пред „Аз-буки“.

От една страна, то е свързано с Георги Косов – виден член на българското общество в Италия. „Искаме да продължим делото на нашия приятел, когото, за съжаление, загубихме по време на ковид пандемията“, посочва събеседничката ми.

В същото време, Георги Капчев е историческа личност и един от българските последователи на Джузепе Гарибалди. „Капчев е доверен приятел на Гарибалди, помага му в последната битка при Сан Марино, където българите, воювайки рамо до рамо с Гарибалди, наброяват над 200 души. Капчев спасява своята любима Анита – извежда я с коня си от бойното поле и я придружава до Чезенатико“, разказва събеседничката ми.

Любопитно е, че стратегически мястото, където се намира училището – Гамбетоло, е свързано с България. „Тук има квартал, който се казва Булгария или България, преведено на български. В него има черква, в чиито основи има замък, построен от българи. Наблизо има и селце, което се казва Булгарно, което означава Нова България. Зоната е населявана от българи“, разказва Боряна. И добавя, че историята за Булгарно и България е разказана в пътеводителя „Български маршрути в Италия“, създаден от Българското училище „Асен и Илия Пейкови“ в Рим и издаден от Национално издателство „Аз-буки“.

Училището първоначално се помещава именно в кв. „Булгария“, в близост до черквата. От тази година заниманията на децата от БНУ „Георги Капчев“ са в библиотеката „Федерико Фелини“ в Гамбетоло. Училището е част от неделните школа, които получават подкрепа по Националната програма „Роден език и култура зад граница“. Екипът е малък – заедно с Боряна работят Мина Иванова и Алберто Русо.

Заниманията се провеждат в събота, в следобедните часове. Първата година в тях се включват над 50 деца. 90% от тях не са българоговорящи. Имат по един родител българин, но и той е роден в Италия. Това са вече второ-трето поколение българчета. Сред тях има и деца с втори родител, който не е италианец, и така те говорят с единия си родител на български, с другия – на друг език, а италианският е общият в семейството. Целта на екипа е децата да достигнат поне ниво B1 по български език.

„Това не е задължително училище. Огромно постижение е, че тези деца идват. Когато по-малките виждат, че 15–16-годишните не спират да посещават българското училище, за тях това е знак, че е интересно. Има и родители, които пътуват 65 километра в посока, за да водят децата си при нас“, споделя с вълнение събеседничката ми. И отбелязва, че има желаещи да доведат и деца на по 4–5 години, но засега не работят с малчугани на тази възраст.

Боряна допълва, че голяма част от децата

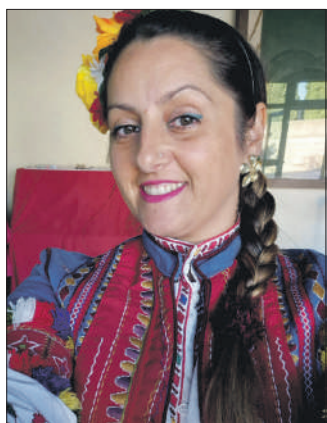
Българската следа в Гамбетоло

Деца в БНУ „Георги Капчев“ в италианския град учат за героите ни по интересен начин

Снимка БНУ „Георги Капчев“ – Гамбетоло

В неделното школо децата подготвят дървен пъзел с lika на Васил Левски, като на заниманието акцентират върху буквите, с които се изписва името му

Боряна Георгиева

са спортисти и могат да се похвалят с таланти в тази сфера. По-известен с постиженията си е Иван Тодоров. Това обаче не им пречи да отделят време и за българското училище. „Благодарение на тези деца и техните родители се надяваме да запазим българското в Гамбетоло“, казва тя.

В дейностите, които организират, Боряна и Мина се стремят децата не само да научат А и Б, а и да се докоснат до българския дух и култура, да научат повече за празниците и обичаите ни, за националните ни герои.

Първата година правят танц и с пиеса представят Бъдни вечер, като включват хоро на мегдана и коледари, които влизат в къщите, където грее бъдник. „Това бяха деца, които никога през живота си не бяха говорили на езика ни, но всяко рецитира по едно-две изречения на български. Въодушевихме и разплакахме всички присъстващи родители,

баби, роднини и приятели. Беше много емоционално“, споделя основателката на БНУ „Георги Капчев“.

Закупуват портрети на Васил Левски и Христо Ботев от поредицата „Бъдеще за миналото“ – дело на художника No Name (Човекът Без Име), и рисуват ликовите им под номера. Правят и дървен пъзел с Апостола, с който акцентират и върху буквите, с които се изписва името му. „Искахме по интересен начин да представим Васил Левски и Христо Ботев на деца, които не са чували са тях. Разказвахме им за събитията около тях. Познавахме буквите. Беше интригуващо за тях“, споделят създателките на БНУ.

Допълва, че провеждат виртуална екскурзия до Националния музей „Васил Левски“ в Карлово. Екскурзоводът разказва за историята на Апостола, правят и виртуална разходка и така децата не само чуват думите гайтан и скривалище, а и ги виждат с очите си.

Свързват се и с 8. СУ „Арсени Костенцев“ в Благоевград. Учителката в начален етап Валентина Карадачка им изпраща като подарък книжките на „Българознайко“, в които всичко за Левски и Раковски е описано по достъпен за децата начин.

„Целта ни е да остане нещо в паметта им, а не само да бързаме по материала. По-добре да научат по-малко неща, но знанията им да са трайни. Те трябва да направят асоциация с името и делото на Васил Левски, когато виждат неговия образ“, подчертава Боряна.

За Деня на народните будители миналата година им гостува Росица Жекова, която е автор на повестта „Хранениче“. По омаен начин тя разказва на децата какво е да си будител, какво трябва да знаят за тях, както

и че България е единствената страна, в която се отбелязва подобен празник. Обяснява им, че благодарение на „История славянобългарска“ на Паисий Хилендарски познаваме нашата история.

А за Деня на народните будители правят малка книжка с информация за Кирил и Методий, Христо Ботев, Васил Левски, Паисий Хилендарски и Петър Берон. Боряна им говори и за Райна Кабаиванска, като разглеждат книга на италиански език, посветена на живота ѝ.

Отбелязват и Сирни Заговезни, като рисуват огън на листове, събират в двора пръчки и прескачат пламъците.

По предложение на Мина се правят и занимания във връзка с темата за толерантността, като с пирограф изписват върху дърво на двата езика „Не на тормоза“.

„Стремим се да активираме всички сетива, да има учене чрез игри, чрез слушане, чрез правене, а не децата само да седят, четат и пишат“, казва събеседничката ми.

Използват и онлайн версиите на учебници, които са интересни за децата. С тях те мигновено могат да видят дали са се справили добре с поставена им задачата. „Това им дава стимул, ако са допуснали грешка, да се върнат, да препрочетат или да изслушат това, което не са разбрали, за да се справят отлично със задачата“, споделят наблюденията си по време на занятията.

По покана на общината в края на миналата година Асоциация „България в сърцето“, децата от БНУ „Георги Капчев“ и фолклорната група „Мераклии на оро̀то“ участват във Фестивала на конопа, който се провежда всяка година в Гамбетоло. Той е посветен и на старите занаяти. „Благодарим на общината в Гамбетоло за това, че ни подкрепили и ни позволили да пренесем България в Италия“, казва събеседничката ми.

Заедно с гостите правят асоциации между знамената на България и Италия. Боряна разказва за фолклорните зони в България, показва различните носии и споделя за символиката на елементите по тях. Накрая децата се обличат с носии и започват да разграничават какво е сая, риза и престилка. А на мегдана, облечени в носии, изиграват право хоро и така местните хора имат възможност да се запознаят с българската фолклорна музика.

„Целта беше да покажем, че дори да сме различни, музиката и традициите могат да ни обединят, да развеселят или да интегрират другите националности“, казва основателката на БНУ „Георги Капчев“.

Включва се и Мария Енева – майстор грънчар от Троян, с която работят за втора година. Чрез нея представят керамиката. Подпомогнати от Мария, децата имат възможността да направят на грънчарско колело с ръцете си творения на изкуството от глина – чаша, кана и свещник.

„Децата поканиха италианските си приятели, за да усетят и те магията на глината и как тя оживява в ръцете им. Заедно създадохме не просто произведения на изкуството, а истински символи на приятелство“, споделя с усмивка Боряна.

След това изпичат готовите съдове, за да могат да влязат в употреба. Събеседничката ми споделя за детенце с аутизъм, което не се доверява лесно. Майка му обаче остава впечатлена колко красиво нещо сътворява.

Гордост за екипа на училището е успехът на третокласника Рикардо Русо, който печели златен медал в първа възрастова група в раздел „Керамика“ на Националния конкурс „Приложно изкуство в народните обичаи от Коледа до Васильовден“, организиран от Националния дворец на децата.

Из пътеводителя „Български маршрути в Италия“

„...Ако тръгнем от град Чезена (Cesena) по национален път № 9 (SS 9, Via Emilia) към Римини, ще видим в посока североизток отбивка за две селища с характерните имена Булгария (Bulgaria) и Булгарно (Bulgarò). В документи, датирани от VIII век, се говори за „български край“ (fine Bulgariska) и „българска земя“ (terra Bulgarorum) по тези места.

А в грамота на император Отон III от 1001 г. се говори за селище/землище „Булгария“, което с времето започва да се нарича Стара България (Bulgaria vetus), наследник на което е сегашното селище Bulgaria, докато недалеч от него възниква Нова България (Bulgaria nova), сегашното Bulgarò. Между тези две „България“ през 1205 г. бива установена границата между териториите, подчинени съответно на Римини и на Чезена...“

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

Редактори:д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg

д-р Дилиана Кочева

d.kочева@azbuki.bg

Стефа Маринова

s.marinova@azbuki.bg

Боряна Трайчева

b.traycheva@azbuki.bg

Дарена Михайлова

d.mihailova@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов

Реклама и**РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:**

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:**Белене** – Ралица Господинова

088 7418349

Бургас – Дана Митева

0898361338

Варна – Розалина Димитрова

088 339920

Велико Търново – Здравка Маслянкова

088 6653255

Видин – Борислава Борисова

vidinster@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева

087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

Шумен – Светлана Крумова

srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Зина Соколова

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива**на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа**

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава
научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

Посланици на здравето

Започна кандидатстването за XVIII издание
на едноименния национален ученически конкурс

Министерството на здравеопазването обявява началото на XVIII издание на Националния ученически конкурс „Посланици на здравето“, който се провежда в подкрепа на здравословния начин на живот при децата и младите хора, съобщава Пресцентърът на Министерството. В него могат да участват възпитаници на училища в цялата страна, разпределени в три възрастови групи: I – IV, V – VII и VIII – XII клас.

Конкурсът има за цел превенцията на рисковите за здравето поведенчески фактори, сред които нездравословното хранене, ниската физическа активност, тютюнопушенето и употребата на алкохол. Инициативата насърчава активното участие на учениците в дейности, свързани с опазването и укрепването на здравето, както и повишаването на информираността им относно превенцията на хроничните незаразни заболявания.

Националният ученически конкурс „Посланици на здравето“ се реализира от Министерството на здравеопазването в партньорство с Министерството на образованието и науката, Министерството на младежта

Снимка Архив / Пресцентър на МОН

Заместник-министърът на образованието и науката
г-р Емилия Лазарова награди ученици за участието им в Националния ученически конкурс „Посланици на здравето“ през 2025 г.

и спорта, Министерството на културата, Министерството на околната среда и водите, Националният център по обществено здраве и анализи, Държавната агенция за закрила на детето, Регионалният офис на Световната здравна организация в България и Българския младежки Червен кръст.

Проектите се разработват от цели паралелки или випуски и са в една от двете тематични области – ограничаване на пушенето и употребата на алкохол

или здравословно хранене и физическа активност. Всеки участник в конкурса следва да представи свое заглавие на проекта в обхвата на горепосочените области.

Конкурсът ще се проведе в две фази. Първата е кандидатстване с проектно предложение, като крайният срок за подаването им е 5 март 2026 г. Списък на одобрените проекти ще бъде публикуван след 15 март на интернет страниците на Министерството на здравеопазването и

партньорите му.

Втората фаза е изпълнение и отчитане на дейностите по проекта и трябва да се реализира до 30 юни 2026 г.

Проектите ще бъдат оценявани от експертна комисия с представители на Министерството на здравеопазването и партньорските институции. Класирането ще бъде обявено след 20 юли, а официалното награждаване на отличените участници ще се проведе през септември.

За най-добрите проекти са предвидени предметни награди и грамоти за първо, второ и трето място във всяка възрастова категория, както и поощрителни награди. Ще бъдат връчени и специални отличия в категория „Специални постижения в областта на опазване на общественото здраве“.

Както и в предходните години, регионалните здравни инспекции, регионалните управления на образованието и регионалните инспекции по околната среда и водите са в готовност да окажат методическа подкрепа на участниците, посочват от Министерството на здравеопазването.

Пълна информация за условията за участие, изискванията към проектите, етапите на конкурса и критериите за оценка са публикувани в регламента на конкурса. **АЗ-БУКИ**

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Запорът е сред основанията, при които работодателят може да направи удръжка на трудовото възнаграждение на своя работник или служител и без неговото съгласие. Удръжката се прави без значение от вида на сключения трудов договор – срочен, за неопределено време, със или без клауза за изпитване, основен, допълнителен и т. н.

Последици от наложен заповърху възнаграждението

На основание Кодекса на труда в България от трудовото възнаграждение се удръжат сумите, произтичащи от заповри, наложени по съответния ред. Запорът на трудовото възнаграждение представлява мярка в изпълнителното производство, която се налага от съдебен изпълнител при принудително изпълнение на установено по законен път задължение. Тя се налага по искане на вискател за вземане срещу длъжник, който е работник или служител.

Въз основа на заповрното съобщение касиерът на фирмата е длъжен да удръжи длъжимата сума от заплатата на работника или служителя. Удръжката, която може да се прави от трудовото възнаграждение на работника или служителя, не може да надвишава размера, установен със закона. Размерът зависи от размера на трудовото възнаграждение, което работникът или служителят получава, и наличието на деца, които длъжникът издържа, и е определена в Гражданския процесуален кодекс (ГПК).

Ако изпълнението е насочено върху трудовото възнаграждение или върху друго каквото и да е възнаграждение за труд, както и върху пенсия, чиито размери са над минималната работна заплата, може да се удръжа само:

1. ако осъденото лице получава месечно възнаграждение в размер между минималната работна заплата и двукратния размер на минималната работна заплата – една трета част, ако е без деца, и една четвърт част, ако е с деца, които издържа;

2. ако осъденото лице получава месечно възнаграждение в размер между двукратния

размер на минималната работна заплата и четирикратния размер на минималната работна заплата – една втора част, ако е без деца, и една трета част, ако е с деца, които издържа;

3. ако осъденото лице получава месечно възнаграждение в размер над четирикратния размер на минималната работна заплата – горницата над двукратния размер на минималната работна заплата, ако е без деца, и горницата над два пъти и половина размера на минималната работна заплата, ако е с деца, които издържа.

Месечното трудово възнаграждение се определя, след като се приспадат длъжните върху него данъци и задължителни осигурителни вноски.

Ограниченията не се отнасят до задължения за издръжка. В тези случаи присъдената сума за издръжка се удръжа изцяло, а удръжките за другите задължения на осъдения и за задължения за издръжка за минало време се правят върху остатъка от всичките му доходи.

Работодаателят е този, който на практика следи спазването на разпоредбата на закона, като удръжа само такава част от възнаграждението, по отношение на която законът изрично предвижда, че може да бъде обект на принудително изпълнение.

При заповърху трудовото възнаграждение удръжките се правят ежемесечно.

Справка:

чл. 272, ал. 1, т. 5 от Кодекса на труда;

чл. 446 от Кодекса на труда;

чл. 512, ал. 1 от Гражданския

процесуален кодекс

НАДАРЕНО И ТАЛАНТЛИВО ДЕТЕ МАТЕРИАЛ ОТПЕЧАТАН ВЪВ ВЕСТНИК	↓	ШАХМАТЕН КОЕФИЦИЕНТ ГЕРОИНА НА БАЛЗАК ОТ ЕДНОИМ. РОМАН	↓	КОСТИТЕ НА ЧОВЕКА ГЕРОЙ НА БОРОДИН ОТ ЕДНОИМ. ОПЕРА	↓	РАЗРЕДЕНА КИСЕЛИНА СПЕЦИАЛИСТ ПО СТРОЕЖА НА ЧОВЕШКОТО ТЯЛО	↓	ХИЩЕН БОЗАЙНИК ОПЕРА ОТ ЖАН ФИЛИП РАМО	↓	ПРЕДЕЛ МЕЖДА ВЕЧНОЗЕЛЕН АРОМАТЕН ХРАСТ РУСКИ ХУДОЖНИК (1831-1894)	↓	ГРЪЦКА МАСТИКА	↓	ПОРЪЧИТЕЛ УНГАРСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР	↓	АНГЛИЙСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР ВИД КОЛБАС	↓	МЕКА КОЖА ЗА РЪКАВИЦИ
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ГОРНА ЧАСТ НА ТЕРИЦЕРА (ГЕОЛ.) ИЗПОЛЗВАН В МИНАЛОТО ИНСЕКТИЦИД	→					ГЕРОИНА НА ПУШКИН ОТ "ОНЕГИН" ВИД ПОЛИЦА	→	ФРЕНСКИ ИКОНОМИСТ (1694-1774) ОПЕРА ОТ ДЖ. ПАИЗЕЛО	→	↓	СМЪРТОНОСНО ВЕЩЕСТВО ГРАФСТВО В ИЗТОЧНА АНГЛИЯ	→	↓	ЛЕЯРСКА ФОРМА ШИПКА НА ОБИЦА	→	↓	РЕКА В ИТАЛИЯ ШВЕЙЦАРСКИ ЧАСОВНИЦИ	↓
→		ФРЕНСКИ ИСТОРИК (1849-1928) БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ "МИЛЕНДЕН"	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
МЛЯНА ХРАНА ЗА ЖИВОТНИ	→	ЕДНА ТРЕТА ЧАСТ ОТ НЕЩО МОДЕЛ "ФИЛАТ"	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ПАРНИКОВО ЦВЕТЕ	→			МАРКА МАРГАРИН ПОВЕСТ ОТ А. КАРАЛИЙЧЕВ	→	СПИСЪК НА ЯСТИЯ БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ (1926-1981)	→	↓	БОЗАЙНИК ОТ РОДА НА КОТКИТЕ КУРОРТ МЕЖДУ РИЛА И ПИРИН	→	ГЕРОЙ НА ЛЕВ ТОЛСТОЙ ОТ "СИЛАТА НА МРАКА"	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ЗВУКОВ СИГНАЛЕН УРЕД	→			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
МЛАДОЖЕНКА (НАР.) СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА ВЪЗХВАЛА	→			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
РЕКА В ИСПАНИЯ ЦЕНТРАЛНИЯТ ДЪЛ НА НЕРВНАТА СИСТЕМА	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ВИД ДЪРВЕНА ОБУВКА СЛОЖНА МАШИНА ПИТЕЙНО ЗАВЕДЕНИЕ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ "ПОД ИГОТО" ПРИМАМКА ЗА ЛОВЕНЕ НА РИБА	→			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ "ПОД ИГОТО" ПРИМАМКА ЗА ЛОВЕНЕ НА РИБА	→			↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
МУЗИКАЛНА НОТА МЯРКА ЗА ДЪЛЖИНА	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
НОЖ ЗА РЯЗАНЕ НА ЗАХАРНА ТРЪСТИКА БЛАГОРОДНИЧЕСКА ТИТЛА	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ЛЕКА ЛЯТНА МЪГЛА ОСТРО УДАРЕНИЕ (ГРАМ.)	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ВОЙНИШКА ШАПКА ОРГАНИЗЪМ, НУЖДАЩ СЕ ОТ КИСЛОРОД	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ДРУЖИНА БЪЛГАРСКИ АКТЬОР - "ХАН АСПАРУХ"	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
СНОПЧЕ ЖИТНИ КЛАСОВЕ ТЕРМИН ПРИ ИГРА НА БРИДЖ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
РУСКА ПАРИЧНА ЕДИНИЦА РИМСКА ДРЕХА БЕЗ РЪКАВИ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ЗАДНАТА ЧАСТ НА ГЛАВАТА НАКАЗАНИЕ С БОИ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
БЪЛГАРСКИ ЦАР (1299-1300) ГЕРОИНА ОТ "ОСЪДЕНИ ДУШИ"	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ЦИКЪЛ ОТ ЛЕКЦИИ ТИБЕТСКИ БИК	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
АКТЬОР ОТ САЩ "ГАТАКА" СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ИВАН БАЗОВ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
МЕКИ ГУМЕННИ ПЛАТНЕНИ ОБУВКИ ПРАЗНИНА В НЕЩО	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ФР. ЛИТЕРАТУРОВЕД (1898-1948) ДРЕВНА ФРЕНСКА МОНЕТА	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ЗДАНИЕ ЗА ЗАБАВИ В ДРЕВНА ГЪРЦИЯ ШУПЛЕСТ МАТЕРИАЛ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ЕЗИК ОТ НИГЕР-КОНГОАН. ЕЗИКОВО СЕМЕЙСТВО ГРАД НА О. ГРЕНЛАНДИЯ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ИЗПЪКНАЛО СКУЛПТОРНО ИЗОБРАЖЕНИЕ ЕНЕРГИЧНО ВЪЗРАЖЕНИЕ	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ИНТЕРВАЛ ОТ ЧЕТИРИ СТЕПЕНИ (МУЗ.)	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ЖИТНА КУЛТУРА	→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓

РЕЧНИК: АКУТ, ИДЕ, НЕОГЕН, ОПИ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: "Какавидите". Антитела. Райнов (Богомил). Угар. Ана Мар. Жак. Онон. Алет. Драма. Ксерокс. Чек. Ерес. Юлар. "Рено". Щирлиц. "Алек". Цинк. "Емил". Ски. "Ивайло". Утро. Апотеоз. Омнибус. Ева. Сноп. Иво. Шер. Емили. Амаро. Целволе. Еко (Умберто). Ирод. Аула. Камина. Апо. Ела. Дънки. Ин. Неруда (Пабло). Ракен. Пролог. "Селяни". Вяра. Равик. ООН. "Ана". Зевс. Дион (Селин). Уат (Джеймс). Илм. Чернова. Наги (Ласло). Акциз. Лиани. Ветеран. Ерик. Вит. "Чероки". Макадам. "Бела". Кра. Шал. Нели. Ирина. "Еми". "Мареа". Смог. Лир ("Крал Лир"). Егор. Амплоа. Лирика. Продажба. Ет. Ламинат. Арак. Унисон. Салата. Отвесно: Караславов (Георги). Ударник. "Алмера". "Как". Аламо (Франк). Лък. Алтек. Игор. Рай. Крейн (Стивън). Цанев (Стефан). Мираж. Ода. Внос. Клише. Княз. Зид. Мрак. Пионер. Обелки. Реч. Каша. Дворец. Урва. Павел. Марабу. Пи. Нониус. Омир. Срив. "Леман". "Ту". Конт (Огюст). Елинон. Наиб. Ап. Пегас. Кремен (Михаил). Лафонтен (Жан де). "Лес". Ал (Даниил). Ови. Анов (Николай). Ви. Лесото. Наречие. Але (Алфонс). Егида. Чалма. "Терма". Икар. Ки. Ве. "Ио". Юта. Клипс. Опус. Очерк. Глас. Инд. Илона. Одеон. Тори. Има. Старец. "Томи". Ало. Некар. Рил. Емар (Гюстав). Сепаре. Януари. Илина (Елена). Фламенко. Ролан (Ромен). Ага. Уникат. Арас. Изгода. Истина. Арата.
--------------------------	---

АБОНАМЕНТ 2026

[illegible]

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв./ 48,57 €

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

5% от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

10% от цената –
при **ПЕТ**
и повече издания

15% от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Феноменът „литосферно капене“ е отговорът на дългогодишната загадка как река Грийн – най-големият приток на река Колорадо, е успяла да прореже високите до 4000 м планини Уинта в Юта, вместо просто да ги заобиколи, пише offnews.bg.

еноменът „литосферно капене“ е отговорът на дългогодишната загадка как река Грийн – най-големият приток на река Колорадо, е успяла да прорече високите до 4000 м планини Уинта в Юта, вместо просто да ги заобиколи, nuwe.offnews.bg.

Ново проучване на изследователи от американски и британски университети, публикувано в *Journal of Geophysical Research: Earth Surface*, предлага солидни доказателства, че т.нар. литосферно капене е причината река Грийн, която следва този маршрут от по-малко от 8 милиона години, да пресече планините Уинта, които са на 50 милиона години.

Литосферното капене е геоложки процес, при който плътният голям слой на континенталната кора на Земята (литосферата) се затопля, съгъства и капе надолу като смола в астеносферата (мантията). Това явление причинява и деформация на повърхността – потъване и издигане. Така реката е проправила своя

живописен път през територията, която е била временно понижена в резултат на образуването на литосферен поток под планините преди няколко милиона години. С времето тя е ерозираща планинските скали, като е формирала днешното си корито и 700-метровия каньон Лодоре, който, в крайна сметка, я е свързал с река Колорадо.

Литосферните капки се появяват, когато в основата на земната кора се образува плътен, богат на минерали материал, който накрая става достатъчно тежък, за да потъне в мантията отдолу. Когато капката се откъсне и продължи да потъва сама, планинската верига „отскача“, оставяйки след себе си отличителна зона на издигане с форма на концентрични кръгове в ландшафта над точката на произход на капката, каквато учените откриват днес.

При разглеждане на публикувани по-рано сеизмични изображения на планините екипът идентифицира студена,

кръгла аномалия на около 200 км под повърхността им. И предполагат, че масата с диаметър между 50 и 100 км вероятно е отчупена част на капката. Чрез изчисления на това колко ниско е паднала капката и на скоростта на нейното спускане изследователите предполагат, че тя се е откъснала преди между 2 и 5 милиона години.

Сливането на реките Грийн и Колорадо преди милиони години променя континенталното разделение на Северна Америка. То създава линията, която разделя реките, които се вливат в Тихия океан, от тези, които се вливат в Атлантическия океан, и формира нови граници на местообитанията за дивите животни, които повлияват на тяхната еволюция.

„Това е изключително важна област от континента“, коментира г-р Адам Смит от Факултета по география и науки за Земята към Университета в Глазгоу и водещ автор на статията.

Откриха вероятно най-ранната рисунка в света

Археолози са открили във варовиковата пещера в Индонезия рисунка, която се смята за най-старото известно пещерно изкуство в света – шаблон на ръка, датиран отпреди поне 67 800 години. Това сочи проучване, публикувано в сп. „Нейчър“, съобщава БТА.

Откритието е направено от индонезийски и австралийски археолози в пещерата Лянг Метандуно на о. Мунa, провинция Сулавеси. Те използват ураново датiranje, за да анализират микроскопични минерални слоеве, образували се върху и под рисунката. По този начин установяват и нейната минимална възраст, която надвишава предишните открития на скално изкуство в региона с повече от 15 000 години.

Прочуването предполага, че пещерата е била използвана за художествена дейност през продължителен период, като рисунките са пресъздавани многократно в продължение на поне 35 000 години.

Учените посочват, че откритията предоставят важни доказателства за разбирането на ранната човешка миграция в праисторическия континент Сахул – древна земна маса, която някога е свързвала Австралия, Нова Гвинея и Тасмания. Екипът смята, че художниците от Сулавеси са били тясно свързани с предците на коренното население на Австралия, което подкрепя теориите, че съвременните хора може да са достигнали Сахул преди поне 65 000 години.

Шаблонът на ръката се смята за уникален в световен мащаб, като контурите на пръстите му са умишлено стеснени след създаването му, което вероятно има символично или културно значение.

Сумки БТА/Ahdi Agus Oktaviana/Maxime Aubert via AP